

جديد

Tilda, fikrda, ishda birlik!

2024-yil 24-may
№ 22(22)
www.jadid-media.uz

Jadid

adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

ERKIN VOHIDOV IJODIGA BAG'ISHLANGAN ADABIY FESTIVAL QATNASHCHILARIGA

Aziz yurtdoshlar!

Muhtaram adiblari, qadri yoshlarimiz!

Avvalo, barchangizni eliminzing suyukli farzandi, O'zbekiston Qahramoni, O'zbekiston xalq shoiri Erkin Vohidovning betakror ijodiga bag'ishlangan bugungi festival – o'ziga xos adabiyot va san'at bayrami bilan chin qalbimdan tabriklayman.

Ma'lumki, xalqimizning aql-zakovati va azm-u shijoati bilan barpo etilayotgan Yangi O'zbekistonda milliy adabiyot, madaniyat va san'atni rivojlanirish mamlakatimizda olib borilayotgan davlat siyosatining ustuvor yo'naliшини tashkil etadi.

Zotan, ma'rifatparvar shoirimiz Abdulhamid Cho'lponning "Adabiyot yashasa – millat yashar" degan hikmatli so'zlarida chucher ma'no bor.

O'zbek mumtoz va zamonaviy adabiyotini har tomonlama o'rganish va keng targ'ib qilish, uni bugun yuz berayotgan murakkab jarayonlar bilan uziy bog'liq holda tahlil etib, zarur xulosalar chiqarish ma'naviy hayotimizni yuksaltirishda, hech shubhasi, katta ahamiyatga ega. Ayniqsa, hozirgi notinch va tahlikali zamonda milliy o'zligimizni anglash, azalii ezgu qadriyatlarimizni saqlash va boyitish har qachonganid ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Bunday o'ta muhim vazifalarni amalga oshirishda xalqimizning Erkin Vohidov kabi buyuk va ardoqli farzandlarining qutlug' va o'lmas merosi, albatta, beqiyos o'rinni tutadi.

FESTIVAL

O'zbekiston Qahramoni, O'zbekiston xalq shoiri Erkin Vohidov shoir, dramaturg, publisist, tarimon va jamaat arbobi sifatida joy olib qalbidan chuqur joy olgan. Bo'stonliq tumanida shoir ijodiga bag'ishlab o'tkazilgan adabiy festival qatnashchilariga O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning tabrik yo'ilagani ham Erkin Vohidov fenomeni ijtimoiy-ma'naviy hayotimizda naqdalar muhim o'rning egaligini yaqqol ko'rsatadi.

"YURTDOSHIM, BOG'INGGA BIR NIHOL QADA..."

U mumtoz adabiyotimiz an'analarini davom ettirib, betakror g'azallar, qasidalar, muxammaslar bitti, satira va yumorga boy she'rlari bilan ijtimoiyu muammolarga, kishilar fe'l-avtori, tabiatidagi qusurlariga ko'zgu tutdi. "So'z latofati" kitobi esa ona tilimizing teran ildizlarini, so'z boyligini, serjilva imkoniyatlarini ko'rsatib berdi.

Bu asarlar bilan tanishgan kishi borki, bosh-qalarga ham undan iqtiboslar, go'zal misralar-u hikmatlari ularishiga ishtiyoq tuyadi. An'anaviy ijodiy festival ham o'zbek xalqining zukko va shijoati adibi, chinakam ma'noda xalqimiz va madaniyatimiz timsoli bo'lgan Erkin Vohidovning sehri va ibratlari asarları orqali yoshlarning ona tilimizga mehrini oshirish, vatanparvarlit tuyg'ularini kamol toptirish maqsadida ilk bor tashkil etildi.

Festival davomida Erkin Vohidov she'rlari asosida bahri bayt o'tkazilib, shoir she'rlari yana bir bor yodga olindi. Mushoirada Erkin Vohidov nomidagi ijod maktabi o'quvchisi Shahlo Safarova g'olib deb topilib, tashkilotchilarning esdalik sovg'alarini bilan taqdirlandi.

Shuningdek, ustoz shoirning sevimli mashg'ulotiga bag'ishlab "Shaxmat chellenji" tashkil qilindi. Unda ustoz adiblar, yosh ijodkorlar, she'riyat ixosmandlari dona surib, bu aqly sport bo'yicha o'z mahoratlarini namoyish qilishdi.

Tadbir yakunida shoir she'rlari asosida yaratilgan qo'shiqlar taniqli xonandalar tomonidan kuylandi. Festival ijod kayfiyatida, she'r ruhida yakunlandi. Mehmonlar oromgohdan qaytishdi, ammo ularning ko'nglida Erkin Vohidov siyosiga qalban yaqinlik tuyg'usi muhranib qoldi. Bir so'z bilan aytganda, ushu festival barchaning qalbida she'reiyatga mehr degan "bir nihol qadadi".

Shavkat DO'ST MUHAMMAD

2024-yil 24-may
№ 22(22)
www.jadid-media.uz

Shavkat DO'ST MUHAMMAD

2024-yil 24-may
№ 22(22)
www.jadid-media.uz

OYDINLAR

BURUNGI VA BUGUNGI JURNALISTIKA

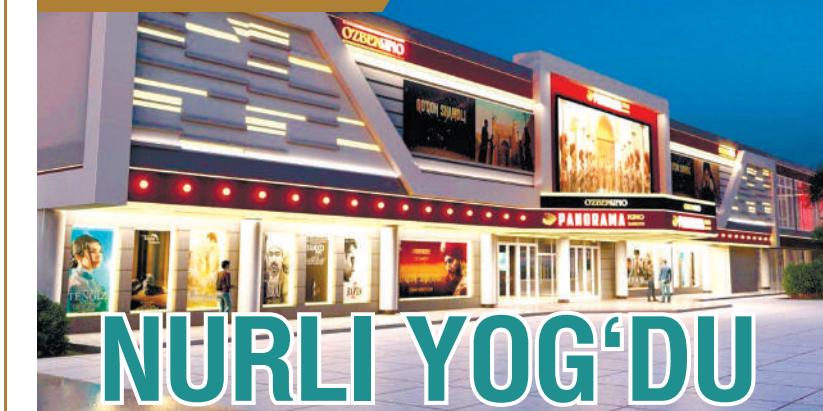

Ommaviy axborot vositalari so'zda emas, amalda "to'rtinch hokimiyat" darajasiga ko'tarilishi zarur, bu – zamon talabi, islohotlarimiz talabi.

Shavkat MIRZIYOYEV

(4-sahifada o'qing).

MUNOSABAT

Yaqinda, aniqrog'i, 16-may kuni Alisher Navoiy nomidagi Kinochilar uyida muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ishtirokida o'tkazilgan samimiy muloqot soha rivojida g'oyat muhim bir hodisa bo'lganini alohida qayd etmoq joiz. Bu – davlatimiz rahbarining kinematografiya muassasalariga ikkinchi tashrif. Dastlab koronavirus pandemiyasi avjiga chiqqan 2020-yilning 20-noyabrda to'liq rekonstruksiya qilinib, qayta ta'mirlangan "O'zbekfilm" kinostudiysi faoliyat bilan tanishib, bir guruh kinoijodkorlar bilan dildan suhabat qurban edilar.

Umri oqar suv – shunga ham oradan uch yarim yil vaqt o'tibdi. Bu safar Prezidentimizni qisqa vaqt ichida butunlay yangicha qiyofa va mazmun kasb etgan Kinochilar uyida faoliyat ko'rsatayotgan O'zbekiston kino san'ati muzevida kutib oldik.

Ochig'i, bu galgi uchrashuv biz uchun har qachongidan ko'ra haya-jonli va mas'uliyatlari bo'ldi. Sababi, biz mamlakat rahbarini muzej ekspozitsiyasi bilan tanishitirish asnosida keyingi yetti yilda o'zbek kinematografiyasida amalga oshirilgan ishlar – surtaga olingan filmilar, iste'doddarini yuzaga chiqarish, kadrlar tayyorlash, milliy kinomizni targ'ib etish borasida olib borilgan ishlar, erishgan natijalar hamda kelgusi rejalarimiz haqida hisob berishimiz kerak edi.

(Davomi 2-sahifada)

BUGUNNING GAPI

MA'NAVIYAT – INSON BO'LIB YASHASH DEGANI

Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi rahbari
Otabek HASANOV bilan suhabat

– So'nggi yillarda ma'naviyat haqidagi ko'p va xo'b gapirdik. Oqibatda bu so'zni eshitgan kishining g'ashi keldigan, ensasi qotadigan bo'lib qoldi. Siz bu holatga qanday munosabat bildirasiz?

– Ma'naviyat tushunchasi atrofida doim bahs-munozaralar ko'p bo'lgan. Har kim o'zicha fikr bildirgan, qarashlarini ilgari surgan. Hatto, ma'naviyat kerak emas, deb hisobaydigani toifalar ham bor. Asl haqiqat esa shuki, odamlarning kundalik hayotida, jamiyatda ma'naviyatning o'rni va ahamiyati beqiyos. Taniqli adibimiz O'tkir Hoshimov ta'kidlagani, "odamzodni hayonotdan ajratib turadigan chegara bor. Bu chegaranining nomi ma'naviyatdir". Afsuski, bugun mazkur chegaraga urg'u berilgani sayin unga yet ko'z bilan qaraydigan toifalar uchrab turibdi. Ma'naviyat aslida har birimizning botinimizda bo'ladi.

– Hozirgi zamon yoshlari uchun o'n yil oldindi gaplar ham qiziqarli emas.

Ular doim yangilikka intilib yashashni ma'qil biladi. Shu ma'noda, ma'naviyat deb faqat ajodolarimiz yutuqlari ko'z-ko'z qilaverish ham samarali natija bermasligi mumkin. Sohaga yangicha nazar bilan boqish fursati kelmadi.

(Davomi 3-sahifada)

OQ YO'L

KATTA HAYOT OSTONASIDA

Ertaga, 25-may kuni mamlakatimiz bo'yab 2023-2024-o'quv yilining so'nggi qo'ng'iroq'i ja-ranglaydi. Bu yil yurtimizdagidagi 10163 ta maktabda 992 213 nafar o'quvchiga 9 va 11-sinfni bitiradi. Yil bo'yini maktab ta'lim-tarbiyasini olgan bolalar bir yoshta ulg'ayib, yuqori sinfga o'tishadi va yangi o'quv yili oldidan kuch yig'ish uchun yozgi ta'tilga chiqisha-

di. 11-sinf o'quvchilari esa, bu yil yozgi ta'tilga emas, o'zlar ko'pdan kutgan mustaqil hayot uchun kurashga bel bog'la-shadi. Bolalar yoshi ulg'ayib borar ekan, ta'lim jarayonida turli fanlardan imtihonlar topshirish bilan biriga, hayotning ilk sinovlaridan ham o'tib borishadi. Yangi do'stlar orttiradi, dunyonni kashf etishadi.

(Davomi 2-sahifada)

Boshlanishi 1-sahifada.

Axir, Prezidentimiz ushbu soha vakillariga juda katta ishonch va umid bilan qarab, yaqin vaqtgacha tasavvur ham qilib bo'lmaydigan sharoitlari yaratib berildi. Yetti yil oraliq'ida kino san'atini rivojlantirish bo'yicha o'dan ortiq Farmon, qaror va farmoyish qabul qilindi.

Bunday e'tibor va g'amxo'rlikning qadriga yetib, belgilangan vazifalar ijrosini aniq amalyishlar vositasida namoyon etishimiz zarur edi. Bir necha oy davom etgan tinimsiz izlanishlar, yangi-yangi dizayn takliflari asosida ekspozitsiya qurish, o'zgartirish, takomillashtirish natijasida maqtansa, g'ururlansa arzigulik ma'riyati-badiyi bir koshona bonyod etidi.

Kinematografiya sarhadlarida keyingi yillarda olib borilgan islohotlarning ulug'vor va keng manzarasi aks ettirildi bu yerda. Shuningdek, muzej ekspozitsiyasining bir qismida O'zbekistonda ushbu san'atning shakllanishi va rivojlanishi bilan bog'iqliq qariyb yuz yillik tarix jonli lavhalar, noyob hujjat va ashovyoviy dalillar vositasida ko'rsatib berildi.

Shu o'rinda ayrim xotiralar ham yodga tushdiki, ularni aytmasak bo'lmas. Prezidentimiz shu kuni kinochilar saroyida bo'lib o'tgan muolloq chog'ida o'tgan asrning 70-80-yillarda, endigina institutni bitirib, qizg'in ish boshlagan kezlarida ushbu maskanda o'tkazilgan bir anjumanda so'zga chiqib, o'sha paytda O'zbekistonga rahbarlik qilgan Sharof Rashidovning nazariga tushganini ham tilga olib o'dilar. Ana shunda beixtiyor bundan yigirma yilcha avval yuz bergan bir voqeа yodimga tushdi. Aynan shu paytda hamma yo'nalishlarda avjiga chiqqan "privatizatsiya" – xususiyashtirish shiori ostida respublikadagi yuzlab kinoteatrlar turli tijoriy tadbirdorlar, hatto qo'g'ozda boru amalda yo'q xorijiy firmalar tasarrufiga o'tkazilayotgan edi. Xalqimiz "Panorama" deb e'zozlaydigan ushbu tarixiy maskan ham yuqorigagi ro'yxatga tushgan edi. Poytaxtning qoq markazidagi bu gavym binoni "tungi klub" va habot bir chekkasida hammom – "sauna" qureshni rejalashtirgan ayrim biznesmenlar katta lavozimdagи amaldorlar ko'magida o'z niyatiga erishay deb turgan vaziyat edi. Yaqinda Bosh vazir lavozimida faoliyat boshlagan Shavkat Mirziyoyev ayni shu vaziyatda qat'yat va iroda ko'rsatib, "yo'q" deb ayta oldi va kino saroyini ma'naviyat o'chq'i, xalqning madaniy maskani sifatida saqlab qoldi. U kishi saroy binosining 1977-yilda oq "zamonaviy me'morlik namunasasi" sifatida madaniy obidalar ro'yxatiga kiritilganini asos qili kelтирib, kino saroyining sobib yuborilishiya yo'l bermadи.

"Yangi O'zbekiston kino san'ati" muzeining asosiy ekspozitsiyalari to'liq yangi davrning filmlariiga bag'ishlangan. Albat-ta, so'nggi yetti yillik davr bilan qariyb yuz yillik tarixning nisbati tomoshabinda savol uyg'otishi tabiy. Gap shundaki, o'zbek kinosining milliy san'at sifatida yangicha mazmun va miqyos kashf etish ko'lami

so'nggi yetti yilda yuz berdi, desak, sira mubolag'a emas.

Shu o'rinda birligina filmlar suratga olish hajmlarini qiyoslab ko'raylik. Sobiq ittifoq davrida "O'zbekfilm" kinostudiyasiga har yili 6 tagina badiiy film suratga olish uchun mablag' ajratilardi. Shunda ham bu ijodi mahsulotlarning yarmi mahalliy rejissyorlarga tegishli bo'lsa, yarmi sobiq Markazda o'tirgan kinorejissyor va ssenariyavisiarning "hajii" hisoblari edi. "Samolyotlar qo'holmadi" (1962), "107-instruksiya" bo'yicha to'ntarish" (1982), "Chuqurlikdan reportaj" (1984), "Leytenant Nekrasovning aybi" (1985), "Qo'pol qo'nish" (1985) kabi "O'zbekfilm"da suratga olingen, xalqimizga ham, O'zbekistonga ham mutlaqo aloqasi bo'limgan ko'plab filmlar shu tariqa paydo bo'lgan edi.

Mustaqillikka erishilgandan so'ng dastlabki davrlarga kelib kino sohasi deyarli unutildi. Keyinroq esa filmlar yaratishdan ko'ra ko'proq kinoteatr, kinoqurilma va boshqa mulklarni sotishga zo'r berildi. Shu tariqa kinotarmoq "goh u, goh bu qirg'oqqa urilib", rosmana qanot yozolmay, tayin rivoj topmay yashadi. Yuzlab kinojodkorlar sohadan butunlay chiqib ketdi. Kinematografiyanı qayta tiklashga bo'lgan urinislari rag'bat va munosabatning tizimli yo'liga qo'yilmagan uchun nochor ahvolda qolaverdi.

Bunday ulkan o'zgarishlar natijasi o'larroq, mamlakatimiz rahbari kinotarmoq oldiga

2017-yilga kelib vaziyat tubdan o'zgardi. Badiiy, hujjatlari va animatsion filmlar yaratish hajmi bir necha barobarga oshirildi, rejissyorlar, ssenariyavisi, operator, rassom va boshqa mutaxassislar yana o'z kasbiga qaytdi, yangi, yosh iste'doddar bo'yorsatdi, "O'zbekfilm" kinostudiyasining mog'or bosgan, mudom rutubat ufurib turadigan binosi to'liq rekonstruksiya qilinib, zamonaviy texnika vositalari bilan jihozlash uchun katta mablag'lar ajratildi. Natijada u tez orada jozibador, gavjum ijodi dargohga aylandi.

2017-yilgacha bo'lgan davrda "O'zbekfilm"ning binosi va hududi go'yoki uning tanasiga kanadek yopishib olib, "qonini so'rib yotgan" har xil tijoriy firma, do'kon, qurilish ashyolarini ishlab chiqaruvchi katta-kichik ijador korxonalaridan tozalanib, faqat kino sohasiga yo'naltirilgan yushmanlar bilan mashq'ul yirik muassasa holiga keltirildi. 2021-yili Prezidentimizning Toshkent xalqaro kinofestivalini qayta tiklash haqidagi qarori qabul qilin-gach, bu maskan azim poytaxtimizning eng dillortar go'shasiga aylandi. Tabiiyki, ushbu dargohda hozirda faoliyat yuritayotgan barcha xodimlar, umuman, soha ijodkorları va texnik kasb vakillari mutazam ish va ijod bilan mashq'uldirilar.

Bunday ulkan o'zgarishlar natijasi o'larroq, mamlakatimiz rahbari kinotarmoq oldiga

qo'yayotgan vazifalar – tarixiy va zamonaviy mavzularda yetuk filmlar yaratish, milliy qadriyatlarimiz, bezavol an'analar, ijod, yaratish, bunyodkorlik zavqi, yurt hayotiga daxldorlik tuyg'ularini kino vositasida xalqimiz, ayniqsa, yoshlarning onggi va qalbiga singdirish, Vatanga muhabbat va sadoqat hissiyorini yuksaltirish borasida talaygina ishlar amalga oshirildi. Ana shunday egzu maqsadlarga xizmat qiladigan yuzlab yangi badiy, hujjatlari, animatsion filmlar yaratildi, tanlov va festivalar o'tkazilmoqda. Bu asarlar "Kino karvon" vositasida bepoyon yurtimizning shahr-u qishloqlari, mahalla-ovullariga, chekka-chekka hudondlariqacha yetkazilmoxda, xalqimiz sevgan kino ustalari, aktyor-aktrisalar, yosh va faxriy ijodkorlar joylarda xalqimiz bilan uchrashib, ular bilan hamnafas bo'lishmoqda. Shukrki, xalqimiz san'atkorlarini suyadi, e'zolaydi, ularning so'ziga qulqo tutadi.

Shu bilan birga, oxirgi yillarda o'zbek kinosi va soha zahmatkashlarining qadami yetti iqlimga yetdi, desak, mubolag'a bo'lmaydi. Milliy filmlarimiz Yevropa, Amerika va Osiyodan tortib, bu yog'i Afrika-yu Avstraliyada ham o'tkazilayotgan kinofestivallarda namoyish qilinib, nufuzli mukofot va sovrinlarni qo'lg'a kirityapti.

Kino san'ati muzeysi ekspozitsiyasining eng muhtasham bo'limlaridan biri – bu Imom

Termiziy, Bahodir Yalangto'sh, Amir Umarxon, Nodirabegim, Is'hoqxon Ibrat, Abdulla Avloniy, Mahmudxoja Behbudiy, Zulfiya va Hamid Olimjon, Said Ahmad va Saida Zunnunova, Abdulla Oripov singari ulug' siyoma-larga bag'ishlab suratga olingan o'lab tarixiy filmlarimiz uchun tayyorlangan "Tarixiy liboslar ko'rgazmasi" hamda "Yangi O'zbekiston kinosining xalqaro e'tirofi" deb nomlangan sovrinlar stendi har qanday tomoshabinning e'tiborini jaib qiladi. Agar 2017-yilgacha olin-gan xalqaro mukofotlar soni o'n-o'n beshta atrofida bo'lsa, so'nggi yetti yilda o'zbek kinofilmlari va kinojodkorlari nufuzli xalqaro kino tanlovlari 60 ga yaqin sovrinlarga sazovor bo'lib, dunyo miqyosida e'tirof qozondilar.

Yurtboshimizga hujjatlari kino sohasida madaniyat, san'at, adabiyot, tarix, arxeologiya, arxitektura, sport, turizm, diniy-ma'rifiy va boshqa ko'plab mavzular bo'yicha filmlar yaratish jarayoni va uning natijalari haqida hikoya qiluvchi ko'rgazma ham taqdим etildi. Muhtaram Prezidentimiz bu ekspozitsiyani ham diqqat bilan ko'zdan kechirib, o'zlarining fikr-mulohazalarini va takliflarini bildirdi. "Ustoz va shogird" ustaxonasasi, xorijiy hamkorlar bilan tashkil etilgan animatsiya studiyasi, xorira portretlar galereysi, zamonaviy badiiy filmlar ko'rgazmalari, kinomizda oxirgi yillarda yuz bergan ijodi jarayonlar, xoridan raqamlashtirilgan holda sotib olingan 100 ta retro-filmlarimizning "oltin fondi" bilan ham tanishdilar. "Ipak yo'lli durdonasi" deya yangi nom bilan tiklanib, 2021-yildan buyoni uch marotaba o'tkazilgan Toshkent xalqaro kinofestivalining unutilmas lahzalari, jahonga mashruh rejissyorlar, aktyor va aktrisalar, kinoarboblarning tasvirlari aks etgan alohida ekspozitsiya u kishining nazaridan chetda qolaydi.

Muzey bilan tanishgach, muhtaram Prezidentimiz kinochilar uyining anjumanlar zalida bir guruhi kinojodkorlari bilan uchrashib, ular bilan samimiy suhabat qurdilar. E'tirof va tahsinlarini izhor etib, kino san'atining hozirigi global jarayonlardagi o'rnii va ahamiyati, ma'naviy qadriyatlarimizni yoshlari qalbi va shuuriga ta'sirchan usullarda yetkazish, bugun erishayotgan yuksak yutuq va natijalari-mizni kino vositasida dunyoda targ'ib qilish bo'yicha bir qator muhim vazifalarni belgilab berdilar.

Uchrashuvda Prezidentimizning tashabbusiga asosan ishlab chiqilgan "Tirik tarix" loyihasi doirasida 50 dan ortiq tarixiy, tarixiy-biografik filmlar yaratish dasturining taqdimoti ham o'tkazildi.

Muxtasar aytganda, davlatimiz rahbarining ushbu tashrifni o'zbek kinojodkorlarning so'nggi yetti yillik faoliyatiga berilgan xolis va haqqoniy baho bo'ldi, deyish mumkin.

Shuhrat RIZAYEV,
Kinematografiya agentligi direktorining birinchi o'rinnbosari

Boshlanishi 1-sahifada.

Ammo barcha voqeа-hodisalar ichida o'quvchilar uchun maktab-dagi birinchi va so'nggi qo'ng'iroq orasidagi ta'lim jarayoni olamni anglashdashgi eng muhim bosqichdir. Aflatun akademiyasida ilk bor chalingan qo'ng'iroq hamon dunyoda bitiruvchi sinf o'quvchilar uchun an'anaviy va unutilmas voqeа bo'lib qolmodqda. Bu yil respublikamiz maktablaridagi 11-sinf bitiruvchilarining 14 mingdan ortig'i oltin va kumush medallarga sazovor bo'lischadi. Ularning 42 nafari xalqaro fan olimpiadalari g'olib, 3 nafar bitiruvchi qiz esa, o'quvchilik davridayotgan Zulfiya nomidagi davlat mukofotiga loyiq deb topildi. Bu muvaffaqiyat-larning barchasi maktab o'quvchilarining hayotda aniq maqsad sari intilayotganidan dalolat beradi.

So'nggi qo'ng'iroq arafasida barcha maktablarda o'tgan o'quv yilida erishilgan natijalar sarhisob qilinadi, ana shunda yangi o'quv yilida qilinajak ishlar oydinlashadi. Urumman, mamlakatimiz maktabgacha va maktab ta'limi tizimi taraqqiyot yo'lidan borayotgani shunday kundalarda yaqqol namoyon bo'ladi.

Bu yil poytaxtimizdagi 341 ta umumta'lim maktabini 79751 nafar o'quvchi bitirmoqda. Ularning 45757 nafari 9-sinf, 33994 nafari 11-sinf o'quvchilaridir. Urumman, maktablarining 4-sinfini 46469 nafar o'quvchi yakunlab, 5-sinfga o'tishadi. Agar umumti ta'limga har uch bosqichi bitiruvchilar soniga qarasangiz, maktab o'quvchilarini soni yildan yilga ortib borayotgani ma'lum bo'ladi.

Toshkent shahridagi 11-sinf bitiruvchilarining 1189 nafari maktabni imtiyozi attestat bilan yakunlab, ularning 136 nafari kumush va 1053

KATTA HAYOT OSTONASIDA

nafari oltin medal bilan taqdirlanadi.

Poytaxtlik bitiruvchi o'quvchilar joriy o'quv yilida respublika fan olimpiadalarida o'nga yaqin oltin va kumush medallarni qo'lg'a kiritishdi. Bundan tashqari, davlat va nodavlat oliy ta'lim muassasalarini bilan hamkorlikda tashkil etilgan fan olimpiadalarida 61 nafar o'quvchi g'olib bo'lib, muddatidan oldin talabalik maqomiga erishdi. Shuningdek, shahar bo'yicha 3609 nafar bitiruvchi sinf o'quvchilarini fanlarni o'zlashtirish va chet tilini bilish bo'yicha xalqaro va milliy sertifikat olishgan. Demak, ularni ham ishonch bilan talabalar safiga qo'shish mumkin. Xullas, 11-sinf bitiruvchilarining 10-15 foizi hali so'nggi qo'ng'iroq jaranglamay turib, talaba bo'lishgan.

"Ta'lim sifatini oshirish – Yangi O'zbekiston taraqqiyotining yakka-yu yagona to'g'ri yo'lidir", degan edi Prezidentimiz Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida. Bu borada Respublika Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarini agentligi tomonidan amalga oshirilayotgan ishlar, erishilgan natijalardan ko'ngil to'jadi. Prezidentimiz aytganidek, ular to'g'ri yo'lidan borayotganiga amin bo'lami. 2023-2024-o'quv yilida Agentlik tizimidagi maktablar soni 13 taga ko'payib, jami 205 taga yetdi. Bu yil 14 ta Prezident maktabida 2352 nafar, 9 ta ijod maktabida 1788 nafar, 182 ta ixtisoslashtirilgan maktab va maktab-internatlarda 66146 nafar, Yangi

o'zbekiston universitetida 655 nafar o'quvchi-yoshlar ta'lim olishdi. Prezident maktablarini 319 nafar, ijod maktablarini 263 nafar, ixtisoslashtirilgan maktablarini 5868 nafar o'quvchi tamomlamoqda. Bu o'quvchilarning mustaqil hayotga ham, ta'limming keyingi bosqichiga ham tayyorligi bizni mammun etadi. Jumladan, Prezident maktablarini bitiruvchilarining 67 foizi xalqaro matematika va ingliz tilini bilish darajasini baholovchi (SAT) sertifikatlariga ega bo'lishdi. Bu o'tgan yilga nisbatan 17 foiz ko'p demak.

Agentlik tizimidagi maktablarini Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tizimidagi peshqadam ta'lim kil etidi. Hatto o'qituvchilar orasida fan olimpiadasida o'tkazilib, unda yuqori natija qayd etgan 10 nafar o'qituvchiga Fan kengashiga a'zolik sertifikati topshirildi. Ular mahalliy va xalqaro olimpiadalariga o'quvchilarini tayyorlash, tegishli materiallarni ishlab chiqish jarayonlariga, turli nufuzli tadbirlarga jaib etildi. Agentlikqa qarashli maktab o'quvchilarini xalqaro fan olimpiadalarida 17 ta (2 ta oltin, 5 ta kumush, 10 ta bronza) medalni qo'lg'a kiritishdi. Xususan, Qozog'istonning Almati shahrida o'tkazilgan 20-xalqaro Jautikov olimpiadasida Muhammad al-Xorazmiy nomidagi ixtisoslashtirilgan maktabning 10-sinf o'quvchisi Asilbek Sunna-

tov informatika fanidan oltin medal bilan taqdirlangan ilk o'zbekistonlik o'quvchi bo'ldi. Ushbu fan olimpiadasida bitta kumush va to'rtta bronza medallar ham qo'lg'a kiritildi.

Prezident maktablarini bitiruvchi-larinining barchasi muddatidan oldin nufuzli xorijiy oliygochlarda o'qish imkoniyatiga ega bo'lgan bo'lishsa, ijod maktablarini bitiruvchilarining 90 foizi (237 nafari), ixtisoslashtirilgan maktab bitiruvchilarining 56 foizi (3286 nafari) xorijiy tillar bo'yicha xalqaro va milliy darajadagi sertifikatlari qo'lg'a kiritishgan. Ijod maktablarini bitiruvchilarining 56 foizi (148 nafari) muddatidan oldin xorijiy va mahalliy oliygochlardan takliflarni qabul qilishgan.

Ta'kidlash joizki, maktab bitiruvchilarini oly ta'lim muassasalariga qabul darajasi bundan 20 yil avval bor-yo'g'i 10 foiz bo'lgan bo'lsa, ayni paytda 40-45 foizga yetdi. Yoshlarining ilm sari yo'llarini ochish, ularga katta imkoniyatlar yaratish niyatida keyingi yillarda respublikamizda ko'plab olyi o'quv yurtlari tashkil etildi. Qolaversa, bugungi yoshlari Yevropa va Amerikada, butun dunyodagi nufuzli institut va universitetlarda ta'lim olishlari uchun barcha choralar ko'rilmoxda.

"Yangi O'zbekiston – maktab ostonasidan, ta'lim-tarbiya tizimidan boshlanadi" degan konseptual g'oyani chiquq anglab yetgan o'qituvchi-murabbabimiz yana bir marrani egalladilar. Mazkur g'oya asosida yurtimizda maktab ta'limi rivojlantirish umummilliy harakatga aylandi, ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilish jarayoni esa jadal davom etib, o'z

MA'NAVIYAT - INSON BO'LIB YASHASH DEGANI

Boshlanishi 1-sahifada.

– Ma'naviyat sohasida nafaqat zamon bilan hamnafas, balki Prezidentimiz ta'kidlaganiday, bugungi hayotdan o'n qadam oldindan yurish shart. Bu – davr talabi. O'tgan yili Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashining kengaytirilgan yig'ilishida davlatimiz rahbari "Biz bugungi keskin sharoitda g'oyaviy-mafkuraviy sohada raqbatga tayyormizmi? Yoshi avlod tarbiyasi murakkab zamon talablariga javob beryaptimi?" singari savollarni o'taga qo'ygan edi. O'zini ziylanman degan har bir millatdoshimiz bu savollarni har kuni, har soatda o'ziga o'zi berishi o'ta muhim va dolzarb. Boisi, sohada qilinayotgan islohotlarining hammasi millat ertasiga, Vatan taqdiga, yurt kelajagiqa bevosita daxldor. Shu bilan birga barchamiz hamjihatlikda savollarga javob topishimiz, muammolarga yechim axtarishimiz zarur.

Chindan ham, axborot texnologiyalari rivojlangan, axborot almashinuvu tezlashgan hozirgi zamon bolasiga o'n yil oldingi emas, hatto bir soat oldin aytligan gap ham qiziq bo'lmasisi mumkin. Ammo ularning shioati, kuch-g'ayrati, intiluvchunligini ko'rib odamning kelajagi. Shu bilan birga, ularning qiziqish va qarashlari juda o'zgaruvchan bo'ladi. Bunday yoshlarning kuchi noto'g'ri maqsad va g'oyalarga yo'naltirishiga yo'l qo'ymasligimiz kerak. Jang maydonida ham raqiblar dashmanining eng zaif joyini topib zarba berishga harakat qiladi. Shu ma'noda, bugungi global axborot maydonida yoshlarimiz turli g'arazli kuchlarning nishonida qolib ketmasligi lozim. Globalashuv sharoitida inson ongi va qalbini zabit etish masalasi o'taga chiqmoqda. Shunday ekan, bu borada kurash keskin tush olayotgan davrda yoshlarimini xavf va tahdidlardan asrash, ularning mustaqil fikri, e'tiqodi va qat'iy hayotiy pozitsiyasini shakllantirish shart.

Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi turli davlat tashkilotlari, vazirlilik va idoralar bilan hamkorlikda katta loyhalarni amalga oshirishni rejalashtirish turibdi. Qolaversa, bugun faqat targ'ibot tashbirlari bilan ko'zlagan maqsadga erishib bo'lmaydi. Ayni paytda markaz faoliyatining 30 foizini an'anaviy targ'ibotga, 40 foizini raqamlari targ'ibotga va 30 foizini anality-metodik qo'llanmalar yaratishga yo'naltirmoqchimiz.

Millat tarbiyasi va ma'rifatining rivojlanishida ziyoilarning o'zaro birlashuvi va fidoyiligi juda muhim. Zero, Cho'lpion aytganidagi "millatni uyg'otish – uyg'onganlarning vazifasi"dir. Shu sababli markazimizda ziyoilarni yagona maqsad yo'lida jipslashtirish, yoshlarini yo'naltirish, jamiyat hamjihatligini ta'minlash, vatanparvarlik hissini kuchaytirish kabi qator yo'naliishlarda yangi loyhalarni amalga oshirishni ko'zlab turibmiz.

– Roppa-rosa bir asr burun jadid bobolarimiz "Najot – ta'linda" degan g'oyani ilgari surib edi. Hozir oradan ko'p vaqtlar o'tib ketdi. Odamlarning hayotga qarashlari, tutumlari o'zgardi. Xo'sh, bugun ma'naviy kamolotning boshlang'ich nuqtasi qayerda: ta'lindamni yoki tarbiyada?

– Insonning qalbi o'zgarsa, uning ma'naviyati ham o'zgaradi. Jadidlar ham birinchi galda odamlarning dunyoqarashini o'zgartirish orqali jamiyatni isloh qilishga intilgan. Ilmni ana shu ezuq maqsad yo'lidagi najotkor kuch deya bilgan. Hozir ham bi fikr o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan baracha islohotlar ma'rifatparvar bobolarimizning orzu va maqsadlariga hamohang. Prezidentimizning "Mamlakatimiz o'z taraqqiyotining yangi, yuksak bosqichiga kirayotgan hozirgi paytda bizga jadid bobolarimiz kabi g'arb ilm-fani tuyulgari bilan birga, milliy qadriyatlari ruhiha tarbiya topgan yetuk kadrlar suv bilan havodek zarur", degan so'zlarini zamirida ayni shu haqiqat mujassam. Shu bois mamlakatimizda ta'limi tarbiya bilan birlgilikda rivojlantirishga ahamiyat qaratilmoqda. Yanada sodda qilib aysak, bir inson oilda tug'ilib, mahallada ulg'ayadi. Maktabda ilm olish orqali esa ma'naviy tarbiyaning uzviyligi ta'minlanadi.

Prezidentimiz Surxondaryo viloyatiga tashrif chog'iда 5-sektor sifatida "Ma'naviyat sektorini tashkil qilish, bu borada "Surxondaryo tajribasi"ni o'rganish vazifasini belgilab berdilar. Ilgari surilgan mazkur ezuq harakat bugun har bir hududda tashkil etilgan sektorlar jamiyatagi mavjud muammolarga fizimli yondashib, sohadagi vazifalarini belgilab olishda qo'l kelmoqda. Mahallalarda ijtimoiy-ma'naviy muhitni barcharorlashtirish bilan birga, aholi keng qatlaminib kitobxonlikka ja'eb, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, madaniyat va san'atga oshno qilish, milliy qadriyatlarni va an'analarimizni ommalashtirish hamda xalqimiz orasida mehr-oqibat tuyg'ularini kuchaytirishga keng yo'l ochilmoqda. Shuning qatorida tashkilot va korxonalarining mas'ui rahbarlari, ziyoilarni birkirilgan holda, hududlarning ijtimoiy-ma'naviy xaritasini yaratilmoqda. Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi tomonidan tuzilgan olimlar,

tadqiqotchilar, ziyoilalar, soha mutaxassislaridan iborat ischi guruhi yangi sektorning ish samaradorligini o'rganmoqda. Sektorlar faoliyatini yo'lga qo'yish bo'yicha namunaviy metodik qo'llanmalar, tavsiyaviy yo'rionomalar yaratilmoqda.

Bugun ma'naviyat va ma'rifat ishini yangi pog'onaga ko'tarish uchun faol fuqarolarga ehtiyoj sezamiz. Shu sababli markazda olimlar, soha mutaxassislar tomonidan "Faol fuqaroni shakllantirish" konsepsiysi loyihasi tayyorlamoqda. Mazkur hujjatda go'dakka ona qornidaligidan boshlab, to ulg'aygunicha beriladigan e'tibor, tarbiya, ma'rify ozuqa asoslar yaratilmoqda. Shuningdek, konsepsiya ziyolilarning o'z bilganlarini o'zgalariga o'rgatishi masalasiga ham aholida ahamiyat qaratilmoqda. Faol fuqarolalar safining eng oldingi qatorida ziyoilalar bo'lishi haqidagi tashbush ishlab chiqilmoqda. Agar u bugun "mening tinchlik kerak" desa, jamiyatda notinchlik ko'payaveradi, u "men gapirmayman" desa, dushmanlarimizni "minbar"ga chiqargan bo'ladi.

– Bugun odamlar kitob o'qimayotgani o'tidan ma'naviyatimiz ham qashshoqlashib ketayotganidan qayg'uryapmiz. Dunyoda bu boroda ahvol qanday? Markaz tomonidan jahon tajribalari ham o'rganilyaptimi?

– Kitob – inson tomonidan yaratilgan eng katta mo'jiza. Chunki kitob orqali har kuni uyingizda yozuvchi, olim, donishmandlar bilan xayolan mulqot qilasiz.

Savolga keladigan bo'lsak, kitob o'qilmayapti, deb noligan bilan jamiyatda kitobxonlik shakllanib qolmaydi. Eng avvalo, nima uchun o'qimayotganini o'rganib ko'rish kerak. So'rovnomalar o'tkazib, tadqiqotlar yushtirish zaruridir, balki. Xorijiy davlatlarda munazam odamlarning qanday, qancha kitob o'qigani haqida tadqiqot olib borib turiladi. 2022-2023-yillarda o'tkazilgan so'rovnomada Yevropa, AQSh, Osiyo, Avstraliya, Kanada, Afrika va Janubiy Amerika aholisi o'zlarining kitobxonlik odati va sevib o'qiydigan janrlari haqida fikr bildirgan. Ijtimoiy so'rovnomada qatnashganlarning 27 foizi bir yilda 20 dan ortiq, 32 foizi 1-5 dona kitob mutolaa qilganini aytgan. Shuningdek, ularning 18 foizi 6 tadan 10 tagacha, 19 foizi esa 11 dan 20 tagacha turli mavzularda asarlari o'qigan. Natijada amerikalik va britaniyalik kishilar ko'p kitob o'qigani oydinlashgan. 2022-yilda dunyodagi eng omambop janrlar uchligiga tarixiy kitoblar (34 foiz), detektiv hikoyalari (33 foiz) va avtobiografiy-memuar asarlari (31 foiz) kirgan.

Fikrimcha, bugun jamiyatda kitobxonlik dairasi pasayganini quruc gaplar bilan iddiao yozmasdan amaliy ishlarga o'tish fursati yetdi. Hozir markazimiz tomonidan "Kitob marafoni" loyihasini boshlash rejalashtirilmoqda. Shu yo'l orqali jamiyatimizda kitobxonlar sonini aniqlash, qiziqish va talablarini o'rganib, bu borada tahliliy ma'lumotlarga ega bo'lishni o'yayapmiz.

Yoshlar orasida kitobxonlik kamaygani borasida bir mulohaza bor: bolalarda yoshlikdan kitoba mehr, kitob o'qishga ishtiyoq uyg'otish kerak. Afsuski, bugun bolalar uchun kitob yozadigan o'zbek yozuvchilar juda kam. Bolalar qiziqib o'qiydigan, turli yoshsha doir rang-barang, sarguzashtlarga boy asarlari yo'q hisobi. Dunyo tajribasi shuni ko'sratmoqdaki, bolalar yoshiga qarab asarlari toifalangan, ularning sevimli yozuvchilarini ham talaygina. Shunday ekan, biz bolalar adiblarining safini kengaytirishimiz, ularni rag'baltantrish, yangi avlod asarlarni yaratishiga short-sharoit hozirlashimiz shart. Bugun kutubxonalardagi kitoblarining ko'pi chet tillardan tarjima qilingan

yoki o'sha tilning o'zida nashr etilganini ko'rish mumkin. Farzandlarimiz ergashadigan, havas qiladigan qahramonlarning hech biri o'zimizniki emas, barchasi begona siymolar. Shuni inobatga olib, biz bolalar adabiyoti yo'naliishida qalam tebratidigan ijodkorlarni rag'baltantrish uchun turli xil ko'rik-tanlovlar tashkil etishni niyat qilganamiz.

– Yoshlarimiz kitob o'qimayotgan bo'lsa, yana qanday vositalar orqali ularning ta'limtarbiyasiga ta'sir ko'rsatishimiz mumkin?

– Yoshlar butunlay kitob o'qimayapti, degan fikrlarga qo'shila olmayman. O'qiyotgan yoshlarimiz ham ko'p. Prezident tashhabbusi bilan bunday kitobxon yoshlarga avtomashinalar sovg'a qilinayotgani, turli rag'batlar berilayotgani ortidan ham kitobga qiziqish, mutolaqa mehr, kitobxoniga qilayotgani, qo'sha qo'sha qolay. Agar u bugun "mening tinchlik kerak" desa, jamiyatda notinchlik ko'payaveradi, u "men gapirmayman" desa, dushmanlarimizni "minbar"ga chiqargan bo'ladi.

Hozir kitobdan boshqa tarbiya vositalari ham mo'l. Masalan, kino, musiqa san'ati asarlari, bola yashaydigan muhit, oila, mahalla, u tahsil oladigan maktab – bularning barchasi tarbiyada katta ahamiyatiga ega.

Bugungi kunda markaz tomonidan bolaga milliy, xalqona usulda tarbiya berishning aniq metodik asoslar ustida izlanish olib borilmoqda. Bu metodik asoslar qo'llanma holida chop etilib, har bir ota-onasi, mahalla, bog'cha va maktablariga yetkazib beriladi.

"Biz bir bo'lsak – xalq, birlashsak – Vatanmiz!" shiori ostida hududlarda turli loyihalar ham amalga oshirilmoqda. Xususan, Kinematografiya agentligi bilan hamkorlikda "Kinokarvon" ijtimoiy loyihasi mahalla va ta'lim muassasalarini qo'sha qo'sha qolay. Yoshlar o'tsasida sevimli kino qahramonlari haqida insholar tanlovi o'tkazilmoqda. Hozirga kelib, Navoiy, Sirdaryo, Farg'ona va Xorazm viloyatlarida loyiha qamrovi 43 ta tuman (shahar), 40 nafr "Ma'rifat" targ'ibotchilar, 25 300 nafr aholini qamrab oldi. Shuningdek, markaz tomonidan ijtimoiy tarmoqlar uchun mo'ljalangan animations roliklar, tarbiyaviy ahamiyatiga ega vaynlar, qisqa metrajli filmlar yaratish ustida allaqachon ishlar boshlab yuborildi. Mana, kuni kecha muhtaram Prezidentimiz tomonidan Toshkentda o'zbek estradasi asoschisi, O'zbekiston xalq artisti Botir Zokirov haykal-i ochildi. Kinochilar saroyida kino san'atimiz tarixiga bag'ishlangan muzeuy hamda "Tirik tarix" loyihasi taqdimoti bo'lib o'tdi. Aytilganidek, san'at va madaniyatga qaratilayotgan e'tibor ham aslida yuksak ma'naviyatlari avlodni tarbiyalashning muhim sharti.

– Barcha tashkilot va ta'lim muassasalarida ma'naviyat va ma'rifat bo'limlari bor. Ularning faoliyati aksariyat hollarda qog'ozbozlik, hisobbotbozlikdan iboratdek. Buning boisi sohada o'z vazifasini yetarli darajada bilmaydigan xodimlar faoliyat yuritishidami yoki talab shundaymi?

– Har bir sohada ishga munosabat juda muhim. Ma'naviyat va ma'rifatga mas'ul inson bu mas'uliyatni yaxshi anglamasa, teran his qilmasa, bundan ortiq ko'rgilik yo'q. Markaz tomonidan ishlari guruhi tuzilib, hududlarda o'rganish ishlari olib borilmoqda. Bu boradagi dastlabki

xulosalar ham hududlardagi ma'naviyat va ma'rifat bo'limlarning eng katta kamchiligi aynan ko'zbo'yamachilikdan iborat ekanligini ko'rsatmoqda. Topshiriqlarni xo'jako'rsinga bajarish, hatto qog'ozbozlik va ko'chirmakashlikka ruju qo'yish holatlari ham uchramoqda. Albatta, bunaqa nojoiz holatlarning oldini olish bo'yicha qat'iy choralar ko'rilmoqda.

Bugun turli yo'naliishlarda ma'naviy-ma'rifiy sohaga mas'ul bo'lgan 40 mingdan ortiq kishi bor. Buni bermalol katta bir armiya deyish mumkin. Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazini faqatgina targ'ibot tashbirlarini amalga oshiradigan tashkilot emas, balki ana shu katta guruhi amaliy-metodik qo'llanmalar, uslubiy ishlamalar bilan ta'minlab turuvchi tashkilotga ham aylantirish borasida qator ishlar amalga oshirilmoqda.

Ma'lumki, Prezidentimiz Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi tomonidan alohida ischi guruhi tuzilib, joylari qo'sha qo'sha qolay. Agar kitobga qo'sha qo'sha qolay, yozuvchi qo'sha qo'sha qolay. Deylik, yaqindagina jazo koloniyasidan ozod etilgan soqib mahkumning o'z ko'chitasida nihol ekishi, qaysidir qassobning o'zi o'qigan maktabdagidagi isitish tizimini homiylik asosida tuzatib bergani kabi holatlardan targ'ib etilsa, odamlarga buyuk ajoddarimizning shonli hayot yo'liga bag'ishlangan ilmiy ma'ruzalardan ko'ra ko'proq ta'sir qiladi, deb o'layman.

kabi millatimizga yarashmaydigan illatlar ham ko'zga tashlanadi. Mana, masalan, bugun internetda o'zgalarining fojiasini vosita qilib pul ishlash, layk to'plash, obunachilar sonini oshirish urfa kirib borayotgani ham achinarlidir.

– Odatda ma'naviyat kattalarning shaxsiy namunasi, o'rangi asosida yoshlarga singdiriladi. Bugun quruq gaplardan amaliy harakatlarga o'tish vaqtini kelmadimikin?

– Albatta, tarbiya – avvalo amalda ko'rsatiladi, keyin anglanadi, so'ngra namoyon bo'ladi. Qusurlar ham vaqtlar o'tib ko'zga tashlanadi. Tarbiya millat kelajagi, xalq ertasi ekan, bu jarayonda hech kim tomoshabin bo'lmasisi, o'quvchiga dakki bergan o'tuvchini do'ppostamasligi, u tashkilot yaxshi ishlamayati, bu rahbar safsata soyti, deya "aqilmizralik" qilavermasdan, birinchi galda o'zi vijdoran ishlashi kerak.

Tarbiyaviy ishlari samara berishi uchun muhit kerak. Bu – zanjirdeki bir-biriga ularinib ketadigan jarayon. Tarbiya ishida begona yo'q. Hammamiz bunga mas'ulimiz. Tarbiya ishida shosh mashosharlik, ura-urachilik, tezda natija kutish noto'g'ri. Bu shunday uzluskisiz jarayonki, hech qachon to'xtamaydi. Prezidentimiz ta'biri bilan aytganda, tarbiyada tanaffus bo'lmasisi kerak. Albatta, Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi bu jarayonda muvoqiflashtir turuvchi tashkilot sifatida amaliy harakatlarni olib bormoqda.

Kamchiliksiz odam, har tomonloma mukammal insonni topish imkonisz. Ayniqsa, Oyning dog'ini ham muhokama qildigan virtual tanqidchilik kuchaygan bugungi kunlarda aniq bir zamondoshimizni "milliy ma'naviyatimiz porti" sifatida taqdim etolmagan. Shu sababli, oddiy odamlarning yaxshi amallari, yon-verimizda yashayotgan zamondoshlarimizning qaysidir iibrat bo'lgulik ishini o'rnak qilib ko'rsatish ko'proq natija beradi, deb o'layman. Deylik, yaqindagina jazo koloniyasidan ozod etilgan soqib mahkumning o'z ko'chitasida nihol ekishi, qaysidir qassobning o'zi o'qigan maktabdagidagi isitish tizimini homiylik asosida tuzatib bergani kabi holatlardan targ'ib etilsa, odamlarga buyuk ajoddarimizning shonli hayot yo'liga bag'ishlangan ilmiy ma'ruzalardan ko'ra ko'proq ta'sir qiladi, deb o'layman.

– Siz olangizdagagi ma'naviyat masalasiga qay yo'sinda yondashasiz, farzand tarbiyasi ga-chi?

– Oiladagi farzand tarbiyasi an'analar asosiga qurilib, zamon bilan bog'langani ma'qul. Bizning olimizda ham bu borada an'analar shakllangan. Bunda otamning o'rni katta. U kishi farzandlari ni ham qattiqqo'llik, ham ma'rifat, ham shaxsiy namuna asosida tarbiyalagan. Maoshining bir qismimini kitob sobit olishga sarflardi. Faqat kitob olib berib, o'qi, demay o'zlarini o'rnak bo'lib kelgan. Olimizda haftada bir marta kitobxonlik kuni tashkil qilinardi. Uyimzda otam kutubxona ham tashkil qilgan.

Otamga bu fazilat bobo-momolimizdan meros. Hozirda bu meros kamining ham o'tgan. Faqat zamonga, bolalarim qiziqishiga qarab, ularni turli xil usulda rag'baltantrish boraman. O'qigan kitoblari uchun ularni rag'baltantriraman. Agar kitob haqidagi xulosalarini o'zbek tilida chiroylli ifodalasa, rag'bat yana oshadi. Shu asar haqidagi zamona

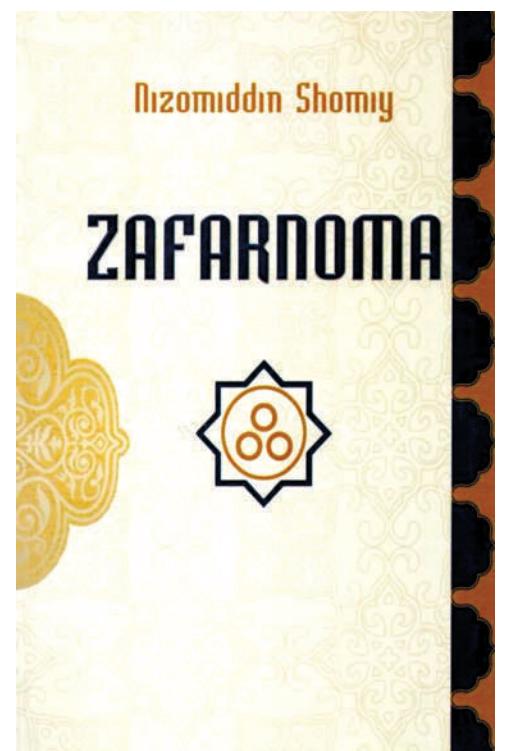

SARCHASHMA

SOHIBQIRON HAQIDA ENG BIRINCHI KITOB

Sohibqiron Amir Temur hayotlik chog'ida yozilgan kitoblar ko'p emas. Rasmiy tarixda ular ikkita hisoblanadi: birinchisi – G'iyosuddin Ali qalamiga mansub "Hindiston yurishi kundaligi", ikkinchisi – Nizomiddin Shomiying "Zafarnoma" asari. Lekin birinchisiga qaraganda ikkinchisi o'quvchilariga avvalroq va kengroq ma'lum bo'lgan.

"Hindiston yurishi kundaligi" haqida birinchchi marta rus sharqshunos olimi, akademik V.V.Bartold o'zining 1902-yilda Turkistonga qilgan ilmiy safari hisobotida xabar beradi. 1915-yilda L.A.Zimin mazkur asarning tanqidiy matnini nashr etti, unga V.V.Bartold muharrirlik qildi va "Muharrir so'zboshisi" nomli maqola bag'ishladi. 1958-yilda asar sharqshunos olim A.A.Semenov tomonidan rus tiliga tarjima etilib, bosib chiqarildi.

Zahmatkash olma, filologiya fanlari nomzodi, dotsent Ra'no Qobulova G'iyosuddin Ali qalamiga mansub "Hindiston yurishi kundaligi" asarining o'zbek tiliga tarjimasi ustida uzoq yillar mehnat qilib, sidqidildan ter to'kdi. Bugungi kunda ushbu nodir asar o'zbek xalqining mulkiga aylanmoqda. Bu, albatta, juda quvonchli hodisadir.

Sharq mualliflari tabiatan kamtarin bo'lischen, asar yozganida o'zları haqida mumkin qadar yozmaslik, eslamaslik, zoti xoslarini zinhor aralashtirmaslik, xokisorlik, iloji boricha yiroqroqdan turib kuzatish yo'lidan boradilar. Natijada ko'pincha ularning tarjimai holi bugungi kun o'quvchisi uchun mayhum bo'lib qoladi. Bu holni o'sha davrlarda yashagan barcha mualliflarda, xususan, biz qiziqayotgan Nizomiddin Shomyi, Sharafuddin Ali Yazdiy, G'iyosuddin Ali, Fasih Xavofiy va boshqa muarrixlar misoldi ko'ramiz. Bu hol yevropalik tadqiqotchilarning ba'zan no-to'g'ri xulosalar chiqarishiga olib keladi.

Amir Temurning 24 yoshgacha bo'lgan davri haqida hech qanday tarixiy asar yo'q, ma'lumotlar ham kam. V.V.Bartoldning fikricha, Temurbek o'zining yoshligiga bag'ishlangan kitoblarni o'qib, barchasi afsona bo'lib ketibdi, bunga kim ishonadi, deya ularni yoqib yuborishni buyurgan emish. Bi-roq bu fakt qayerdan olingani va qayerda yuz bergani bizga noma'lum.

Darhaqiqat, rasmiy tarixda Amir Temuri tarixi 1360-yildan boshlanadi. Nizomiddin Shomyi va Sharafuddin Ali Yazdiy "Zafarnoma"larida shu holni ko'rish mumkin: Temurbekning yoshlik, bolalik yillari haqida hech narsa yozilmagan. Lekin Sharafuddin Ali Yazdiy asarida bu haqda ko'p emas-ku, ba'zi lavhalar bor. Hatto, muarrix Fasih Xavofiy 1441-1442-yillarda yozib tugallangan, Turon-u Xurosonning yuz elliq yillik tarixi yilma-yil bayon qilingan nodir xronikal asarida ham (xuddi o'zgalar bilan kelishib olgандай), Amir Temurning bolalik, o'smirlik yillari haqida, uning 1336-yilda tug'ilgani borasida ma'lumot keltiradi, ammu u ham Sohibqironning dastlabki yigirma to't yillik haqida lojam-dim demaydi. Ilk marta faqat mo'g'ul xoni Tug'ilqo Temurxonning Mavarounnahra ga bo'stiril kelishi, Kesh shahrining boshqaruvi ota-bobolarining joyi deb Amir Temurga topshirilishi haqida yozib o'tadi. Bu 1360-yilda yuz bergan edi...

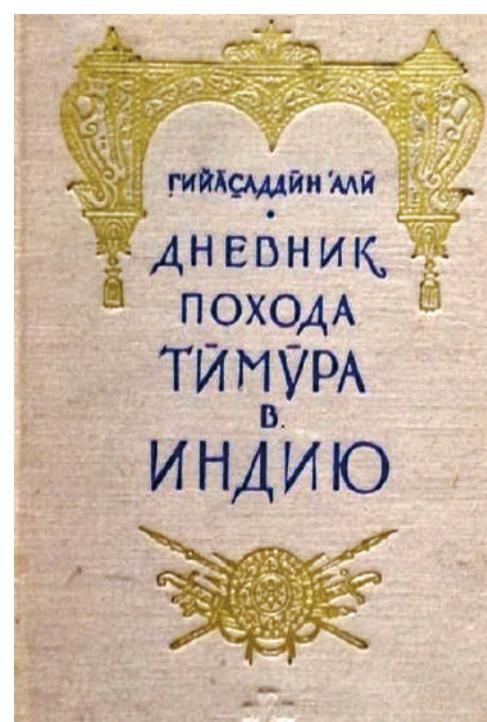
Yuqorida aytganimizdek, kitoblarga ishonchi yo'qolgan Amir Temur, umuman, saltanat, o'zining faoliyat haqida biron kitob yozdirishni mutlaq istamagan ko'rindi. Saltanat taxtiga o'tirganidan so'ng yigirma sakkiz yil mobaynida bu haqda so'z bo'lima-

di, bironta kitob yozilgani ma'lum emas. Chamasi, nufuzli a'yondalardan kimdir, balki piri murshid Mir Sayyid Baraka, deb taxmin qilamiz, niyoyat Amir Temurni kitob yozdirishga undagan bo'lsalar ehtimol, chunki tegishli gapni Sohibqironga faqat tegishli odamlargina ayta olish mumkin edi, hamma emas.

Hindistonga yurish arafalarida sultanat tarixi haqida kitob yozish, uni kim yozishi, nomzod haqida izlanishlar boshlanib ketdi. Ko'p nomzodlar bo'lganiga shubha yo'q, lekin Sohibqironning nazari Yazd shahrida yashaydigan tarixchi G'iyosuddin Alina Shah tushdi. Nomzdodning salohiyati haqida fikrga ega bo'lish uchun uning risolalari so'raldi. Shuning uchun Yazd shahriga kelgan "...oliyazrat yaqinlari va sodiqiyat chokarlaridan birining tashrifiga musharrarf bo'lgan vaqtida, mazkur satrлarni bitguvchi (ya'ni, G'iyosuddin Ali) biri arab, yana bira fors tilida yozilgan ikki risolasini..." ("Hindiston yurishi kundaligi") ularga taqdirm etdi. Oliy dargohda risolalar o'qib chiqildi... Muarrinxing so'z qobiliyatiga ega, nukta-don ekaniga ishonzh hosil qilindi. Shunday keyingina uni saroyga chorladilar...

Aslida Amir Temur kitob va uning ta'lif etilishiga juda katta ahamiyat bilan qarardi, chunki o'zi ham mashhur "Tuzuklar"ni insho etgan edi, kitobning qadriga yetardi. Shuning uchun biron muarrixga kitob yozishni topshirish ekan, unga juda jo'yali maslahatlar berardi. Sohibqironning kitob haqidagi fikrlari ulug' donishmand faylasuflarning qarashlarini eslatardi. Bu haqda "Zafarnoma" asarini bitgan Nizomiddin Shomyi bag'oyat aniq bayon qilgan. Amir Temur va Nizomiddin Shomiying birinchchi uchrashuvni 1393-yilda Bag'doddha yuz bergan. Ular oradan sak-kiz yil o'tib, 1401-yil Xalab shahrida ikkinchi marta ko'rishdilar. Shu o'rinda Shomiying asaridan ushbu hodisaga bag'ishlangan par-chani keltirmasak, Sohibqironning qarashlarini to'liq aks etmay qolishi mumkin.

O'sha uchrashuv haqida Nizomiddin Shomyi shunday yozadi: "...tarbiyat va bandaparvarlik yuzasidan olyi ishorat sodir bo'ldikim, garchi u zot qilgan ishlarining bu abadiyatga ulangur davlatning boshlanishi- dan tortib, to hozirgi kungacha bo'lgan tarixini Onhazrat uchun yozgan bo'lsalar ham, (saroyda turk, fors, arab munshiylari, kotiblari kundalik voqealarni muntazam yozib boradilar – M.A.) ammo ular hali munosib tarzda jamlanib, taqdirm etilmagan ekan; bu banda (Nizomiddin) ularni yig'ib, ortiqcha so'zlardan tozalab, bob-bob qilib tartib berishga mashg'ul bo'lgaymen, lekin shu shart bilanki, takalluf-bezak berish, lof urish zynatidan o'zimni tiyagmen; asar usluhi, so'z oroyishi-yu iboratorolik san'atidan sof va xoli bo'lg'ay. "Yana Sohibqiron men-ga: "Shu uslubda yozilgan, tashbih va mubolag'alar bilan oro berilgan kitoblar-da ko'zlangan maqsadlar o'ttada yo'qolib ketadi, agar so'z qoida-qonunidan nasibador bo'lganlardan birontasi ma'nisini fahmlab qolsa qolar, ammo qolgan o'ntasi, balki yuztasi uning mazmunini bilishdan, maqsadga yetishdan ojiz. (Ta'kid bizniki – M.A.) Shu sababli, uning foydasi barchaga barobar bo'lmaydi...", dedilar.

Men banda yer o'pib arz sharafiga shunday yetkazdim: "...Olimlar maqbul so'z haqida shunday deganlar: "Yaxshi va raxon so'z ul-dirkim, avom xalq uning ma'nisini anglagay, xos kishilar esa unga ayb qo'yumagan!" Amir Sohibqiron hazrat: "Men ana shundoq so'zni xohlaymen!" dedi..." (Nizomiddin Shomyi. "Zafarnoma". T., 1996. 22-23-betlar).

Sohibqironning kitob yozishdagi talabi shundoq edi.

Mazkur voqealardan bor-yo'g'i uch yil olin Sohibqiron Yezzdan chaqirilgan muarrix G'iyosuddin Aliga ham shunday maslahat beradi. G'iyosuddin Alining o'zi asar debochasi bo'lgan voqeani shunday bayon qiladi: "...Mazkur satrлarni bitguvchi (u kamtarlikdan "men" demaydi, uchinchi shaxs nomidan so'z yuritadi – M.A.), bira arab, yana bira fors tilida yozilgan ikki risolasini olib, o'sha muboraknazar qarshisiga keldi va olyi taxt poyasiga ularni qo'yidi... [Shunday so'ng]

hukm bo'ldiki, [risolalar muallifi] tarix uchun hazrati jahonkushoy ishtirokida sodir bo'lgan harblaridan ayrimlarini forsly debochada bayon etsin va avvalo alohida bo'lhma'da hazrat hayotining ibtidosida unga karomat qilin-gan g'alabalarning qisqacha bayonini bitsin. So'ng esa Hinduston g'azavoti ro'znomasiga kirishib, sertakkalluflikdan yiroq va idrok etmoqqa oson iboralar ila aytilgan voqeaga oid muaffaf jangnomani (ta'kid bizniki – M.A.) sharh etsin. Garchi [muallifi] aksar vaqt diniy ilmrlar [dengiz]ga g'arq bo'lib, kitobiyat inshosiga kam havas qo'yan bo'lsa-da, ammo oly ammi bajarish yo'lida bu manzilni bosib o'tmoqqa shuru' qildi. Shaksiz, xotir nosozligi-yu dil parishonligini keltirib chiqarmoqqa loyiq bu mehnat xoqon hazratlarining charog'on dillaridan yog'ilgan nurlarning unga bandalik ishtiyoqida taralgan bir aksuridir, xolos..." (G'iyosuddin Ali. "Hindiston yurishi kundaligi". Debocha.)

Amir Temur sichqon yilida tavallud topgan edi, tarixchilarning yozishishcha, bu yilda tug'ilgan insonlar tabiatan hammasa sinc-kovlik bilan qarar, saltanat ishlarida ham, hayotda ham mayda-chuyda narsalargacha e'tibordan qochirmsa ekan. Uning saltanatida o'lja tushgan g'animatlar, xazinaga ke-ladigan boylik yo tila buyumlar, anjom-asla-halar, sovg'a-salomlar daftarga tushirilar va Sohibqironga taqdirm etilardi. Hukmdorning o'zi barchasini bir-bir nazardan o'tkazardi. Ba'zan bunday daftarlarni ko'rish chiqish ikki-uch kungacha davom etganini aytdilar.

Kitob yozdirish eza katta hodisa hisoblanardi. Sohibqiron, ayniqsa, bu ishga befarq emasdi. U muallif bilan bo'lajak kitobda tilga olinadigan voqealar, so'zlar, joylar, janglar haqida fikrlashar ekan, hamisha voqealarni "sodda va tushunari tilda" yozish lozimligini uqtirish edi. Hatto, kamina Sohibqiron tomonidan o'zining zafari yurishi tarixini yozish uchun G'iyosuddin Ali nomiga farmoni olyi chiqarilgani haqida ham eshitganman, ammo hozircha bunday faktga ko'zm tushmadni. "Zafarnoma" nomini ham Nizomiddin Shomiying Sohibqironning o'zları tavsisi qilgan ekan.

Akademik V.V.Bartold o'z hisobotida va keyinchalik 1915-yilda yozgan "Muharrir so'zboshisi" maqolasida "Hindiston yurishi kundaligi" Amir Temurning birincha yurishi tafsilotlari bayon qilingan yagona asar ekanini ta'kidlab, bu asar Amir Temur saltanatinning mukammal tarixini yaratishga bel bog'lagan Nizomiddin Shomiya shubhasiz manba bo'lib xizmat qilgan, deb uqtiradi. Bartold davom etadi: "Вместе с другими подобными трудами труда нашего автора (т.е. Гияс ад-дина Али) несомненно был источником составления полной истории Тимура, Низам ад-дина Шами, труд которого был переделан и дополнен в сарствование Шахруха Шериф ад-дином Ези".

Biroq ushbu fikr kishida bir necha e'tirozlar tug'diradi. Birinchidan, "другие подобные труды" devulganda saroy munshiylari mutazam yozib borgan voqealar nazarda tutilmoga.

da bizgacha yetib kelмаган. Nizomiddin Shomyi ta'biri bilan aytganda, Sohibqironning "...hozirgi kungacha bo'lgan tarixini Onhazrat uchun yozgan bo'lsalar ham, ammali hali munosib tarzda jamlanib, taqdirm etilmagan" voqealar tasviri har uchala muallifga ham o'z asarlarini yozishda material sifatida xizmat qilgani aniq. Mavzu yagona bo'lgani bois ayrim takrorlar yuz berishi tabiiy hol.

Ikkinchidan, Nizomiddin Shomyi o'z asarini yozishda G'iyosuddin Alining asaridan manba sifatida foydalananga, buni, albatta, qayd etishi lozim edi. Uchinchidan, Sharafuddin Ali Yazdiyning "Zafarnoma"si Nizomiddin Shomyi "Zafarnoma"siniga qayta ishlangan (?) ("пределан"), to'ldirilgan (?) ("дополнен") nusxasi emas! Uchala kitobning har biri asl, original asarlardir. Ularning barchasi turli yillarda, o'zgacha uslub va yondashuvlar asosida bitilgan mustaqil jangromalardir.

To'rtinchidan, yana "Hindiston yurishi kundaligi"ning Nizomiddin Shomyiga manba sifatida xizmat qilgani haqida to'xtalamic. Amir Temur 1398-yilda G'iyosuddin Alini saroyiga taklif qilib, uni Hindiston safariga birga olib ketadi. Chunki u kitob yozish uchun muallif voqe-hodisalarni o'z ko'zi bilan ko'fishi, ularning tafsilotini kunma-kun yozib borishi zarur edi. Amir Temur odatda odamni o'z ko'zi bilan ko'rib, suhbatlashib, ishonzh hosil qilganidan keyingina unga biron vazifani ishonish topshirar edi. Mazkr safar bir yil davom etadi. Shu o'rinda savol tug'iladi: G'iyosuddin Ali shu muddatda asarni yozib tugatganmid? Buni siqiza nomalum. V.V.Bartold esa "Muharrir so'zboshisi" maqolasida "Hindiston yurishi kundaligi" 1402-yilda yozib bitirilgan, deb taxmin qiladi.

Qiyoq qilaylik. Amir Temur Nizomiddin Shomyi bilan 1401-yilda Xalabda uchrashgan... Agar muarrix o'sha yilning o'zida "Zafarnoma" inshosiga kirishgan bo'lsa, G'iyosuddin Alining asari bilan tanishishga ulgurganmid? Umuman, u mazkr asardon xabardor bo'lganmi? Buyog'i ham bizga qorong'i. Agar Shomyi bundan xabar topganida, shak-shubhasiz, "Zafarnoma"da o'z salafining ishlarini hurmat bilan eslab o'tishi aniq edi.

Mas'uliyatni chuqur his qilgan G'iyosuddin Ali qalami o'tkir muarrixlardan ekanini yaqqol ko'satdi. U o'z asarida Sohibqiron safarini tasvirlashda, voqealarni yoritishda izchil bo'lishga harakat qildi. Amir Temur topshirig'i bo'yicha muarrix faqtigina Hindiston yurishi emas, balki ungacha Turon saltanatida yuz bergan urushlar va muhim voqealarni ham qalama olishi lozim edi. Akademik V.V.Bartold mulohazalariga ko'ra, bu asardon Sohibqironning ko'ngli to'migan, go'yo shunday keyin Nizomiddin Shomyiga yangi asar yozishni buyрган...

Bu gapda jon bordek. Avvalo, muallif o'zi bilmagan holda boshqa janglarga nisbatan mu-zaffariylar bilan bo'lgan janglar tasviri (G'iyosuddin Ali muzaaffariylar hukmronlik qilgan Yazd shahridan edi) ko'proq o'rin berib yuboradi... Buning ustiga, asar "sodda va tushunari til" bilan yozilmasdi, muallifning o'zi aytgancha, ser-takkalluflikdan yiroq va idrok etmoqqa oson iboralar ila bitilmasdi, unda bo'yab-bejashlar yuz berdi. Asardon muallif uslubini ko'rsatuvchi ikki misol keltiramiz: "Ottob semurg'i Ko'hi Qof ortiga berkingan va kunning kulrang lochini tun zulmati oshiyonida nihon bo'lib, tunning shabrang zog'i charxning zarrin tuxmini (ya'ni quyoshni) o'z qanotlari ostida yashirgach..." Yana: "Shanba (asida juma) tongida, hinduviy tun posboni turk佐 xurshid qarshisida mashriq darichasini ochgan mahal..."

Umuman olganda, G'iyosuddin Alining "Hindiston yurishi kundaligi" tarixiy asari – Sohibqiron saltanati haqida yozilgan **birinchi asar** ekanligi bilan bizga qadri va e'tiborlidir. Boshqacha aytganda, bu – birinchi tajriba edi, bu mavzu hali ochilmagan qo'riq bo'lib yotardi. Sohibqiron haqida yozilgan biron asar yo'q edi... Qanday yozish usullari borligi hali yozgув-chiga ham, o'qiguvchiga ham ma'lum emas edi o'sha kezlar... Amir Temur Ko'ragondek quadrati jahongir, ulug' siyomo ko'z o'ngida uning sharafli faoliyati haqida qalam tebratish, so'z aytish uchun kishi, avalo, o'ziga qat'iy ishon-gan, yorqin salohiyat, olmosday zehn, jur'at va jasorat sohibi bo'lishi kerak edi. Aytish kerakki, G'iyosuddin Ali ana shunday jasoratga, kuchga ega ekanini namoyish qila oldi! Uning "Hindiston yurishi kundaligi" asari tarjimasi o'zbek temurshunosligi sahifalarini bezab turadigan noyob asarlarida bira bo'lib qolishiga shubha yo'q.

Muhammad ALI,
O'zbekiston xalq yozuvchisi,
professor

TAQDIMOT

BOLALARING BORO NASHRI

Bolalarning sevimli nashri "Tong yulduzi" gazetasini bu yil 95 yoshga to'ladı. 1929-yil 1-avgustda Samarqand shahrida "Lenin uchquni" nomi bilan chop etilgan mazkur gazeta 1992-yilga kelib "Tong yulduzi" nomi bilan chiqa boshlagan. Bu mo'ysafid nashr qariyb bir asrlik tarixga ega.

Poytaxtimizdagi Milliy kutubxonada "Tong yulduzi" gazetasining 95 yilligi munosabati bilan chop etilgan "Tong yulduzi" yoritgan olam" nomli kitob taqdimoti va uzoq yillar davomida gazeta tahririyatida faoliyat yuritgan fotomuxbir Ravil Albekovning ijodiga bag'ishlangan fotosuratlar ko'rgazmasi bo'lib o'tdi.

"Tong yulduzi" yoritgan olam" nomli kitobning mazmun-mundarijinasini shu vaqtga qadar gazetada chop etilgan qiziqarli, sermulohaza maqolalar boyitgan. Shuningdek, "Tong yulduzi" tahririyatida maktabidan yetishi

MUSHOHADA

Shubhasiz, mikrobiologiya – insoniyatning kelajagi va taqdiri bevosita bog'liq bo'lgan xos ilm sohalaridan biri hisoblanadi. Keyingi yillarda yurtimizda ushbu tarmoq rivojiga ham alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekiston Fanlar akademiyasi Mikrobiologiya instituti direktori, akademik Qahramon Davronov bilan shu haqda suhbatlashdik.

– Domla, suhbatimiz avvalida Mikrobiologiya institutining, mikroorganizmlar taddiqining ahamiyati haqida to'xtalsangiz?

– O'tgan asming oxirlarigacha umumiy biologiya va mikrobiologiya fanlari bir-biridan deyarli ajralgan holda, mustaqil ravishda rivojlanib kelgan. Tabiatda tarqalgan mikroorganizmlar esa juda ham xilmash. Ular shartiga moslashuvchani, hattoki yashab qolish uchun o'ta zaharli kimyoviy pestisidlar bilan oziqlanib, ularni parchalash xususiyatiga ham ega. Shuning uchun mutaxassislar mikroorganizmlarni "dunyoning sanitarlari" deb atashadi.

Institutimiz olimlari atrof-muhitda keng tarqalgan, inson faoliyatini uchun foydalı xususiyatga ega bo'lgan mikroorganizmlar duniyosini, ularning tarqalishi, ko'payishi va moslashuvchanligini o'rganish orqali foydali moddalar ajratib olish bilan shug'ullanadi. Institutimizdagi to'qqizta ilmiy laboratoriya da mikroorganizmlarning ko'plab yo'nalishdagi xususiyatlari o'rganiladi. Shu asosda turli xil preparatlari yaratiladi.

– Mikrobiologiya fanining rivoji iqtisodiyot, texnika, tibbiyot, sanoat, qishloq xo'jaligi kabi sohalarning yuksalishiga ham beqiyos ta'sir ko'rsatishi ma'lum. Shu borada institutda qanday ishlar amalga oshirilayapti?

– Biz o'simliklarning o'sishi va rivojlanishini rag'bataltiruvchi, tupoq unumdarligini oshiruvchi, turli xil chiqindilardan gumus moddalarini sintez qiluvchi mikroorganizmlarni ko'paytirish ustida taddiqotlar olib borayapmiz. Atmosfera tarkibidagi molekulalar azotni o'simlik uchun qulay bo'lgan ammoniy shaklga aylantirib, azotifikatsiya qiluvchi bakteriyalar asosida ko'plab mikrobiologik preparatlari yaratganimiz. Ularni patentlab, texnologik reglamentini yaratib, qishloq xo'jaligi amaliyotiда foydalanan uchun ruxsatnomaga ham ega bo'dik. "Azo-O'z", "Yer malhami", "Bist", "Subtin" preparatlari shular jumlasidan. O'simliklarni turli kasalliklardan himoya qiluvchi mikrob preparatlari, masalan, ko'sak qurti, ildiz chirishi, barg so'lishi, vilt kabi kasalliklarning oldini oluvchi va ularni davolash xususiyatiga ega bo'lgan vositalar: ekobak, luch, fitobiosol, mikro'o'stingich ham yaratildi. Preparatlarni tupoqning pH va uning tarkibidagi mikrobiom balansini me'yorga keltiradi, tupoq tarkibidagi fosfor birikmalarini o'simliklarni tomonidan o'zlashtiriladigan shaklga o'tkazadi. Bundan tashqari, tupoqqa solinadigan mineral va organik o'g'ilarni o'zlashtirish darajasini, unumdorligini oshirib, ekologik holatini yaxshilaydi. O'simliklarning ildiz chirishi, alternarioz kasalliklari bilan kasallanishini pasaytirish, ularning ildiz tizimi, poyasini yaxshilash hisobidan hosildorlikni 25-40 foizgacha oshiradi. Yana bir muhim jihat, qishloq xo'jaligi mahsulotlarning pishib yettili muddatini qisqartiradi.

Shuningdek, institutimizda chorvachilik, parrandachilik, baliqchilikda ishlatalidigan trixostin, probiokorm kabi o'nlab preparatlari yaratilgan. Ular omuxta-yemni oqsil moddalar, aminokislotalar, fermentlar, uglevodlar, vitaminlar bilan boyitadi, hayvonlar sog'lig'i ni barqorolashdiradi. Bu preparatlari turli kasallik qo'zg'atuvchi bakteriyalarga qarshi antimikrob faoliyk xususiyatiga ham ega. Ular hayvonlar va parrandalarda moddalar almashtinuvi va ozuqa hazm bo'lishi jarayonini yaxshilaydi. Ichak mikrobiomining rivojlanishini marom-lashadir, ozuqa-yem sarfini pasaytiradi va chorva mollarining mahsulordagini oshiradi.

Yana turli joylarda tarqalgan probiotik bakteriyalar faoliyatidan hayvon, baliq, parrandalardan uchun ozuqa tayyorlash, silos bostirish, dehqonchilik amaliyotida foydalanan uchun o'nlab preparatlari yaratilib, ishlab chiqarishga joriy qilish uchun tayyorlab qo'yilgan.

Tupoq sho'rланishi zamонамизнинг eng yirik muammolaridan biridir. Orol dengizining qurishi oqibatida mamlikatimizda tupoq sho'rланishi kuchaygani sir emas. Qoraqalpog'iston Respublikasi, Xorazm va Buxoro viloyatlarida sug'orma dehqonchilik qilinadigan maydonlarning 96-100 foizi turli darajada sho'rланган. Bu jarayon Jizzax, Navoiy, Sirdaryo, Qashqadaryo va boshqa viloyatlarda ham davom etmoqda. Bugun an'anaviy sho'r yuvish usuli o'zini oqlasmay qo'ydi. Chunki mintaqamizda suv tanqisligi yugori. Bu olimalarning oldiga sho'rланishga sababchi bo'lgan tuzlar bilan oziqlanib, o'simlik uchun foydali bo'lgan moddalar sintez qilish xususiyatiga ega bo'lgan mikroorganizm turlarini qidirib topish va ular asosida yangi, raqobatbordosh biopreparatlari yaratishdek dolzlar masalani qo'ymoqda. Hozirgacha 25 foizli tuzli eritma o'sib, rivojlanib, ko'payadigan mikrob shtammlari topilgan. Ularning DNK tarkibini

– Shuning uchun ham bakteriyalar va farmatsevtlar orasida kurash davom etib kelmoqda. Olimlar antibiotiklar yordamida xavfli bakteriyalarning yangi shtammlarini "yaratadilar" va keyin o'zlarini ularga qarshi kurash e'lon qiladilar. Bunday keng qamrovli seleksiyada, ayniqsa, antibiotiklar arzon, retseptorsiz sohib olish mumkin bo'lgan mamakkatlar yordam beradi. Bunday davlatlarda shifokorlar davolashning butun siklini to'g'ri bajaratotganini kuzatishning imkoniyati yo'q. Ayniqsa, antibiotik yetarli dozada qabul qilin-

– Butun dunyo laboratoriyalarda taddiqot olib boriladigan eng qiziq vazifalardan biri – plastikni parchalash muammosidir. Bu masalaning yechimini topish ustida bizning

olimlarimiz ham izlanishlar olib bormoqda. Institutimizning molekulalar biologiya laboratoriyasida Ilxon Xalilov boshchiligidagi eksremofillar orasidan plastik parchalochchi mikroorganizmlarni axtarish hamda shunday xususiyatga ega bo'lganlarini gen injeneriyasi yo'lli bilan yaratish ustida tizimli tadqiqotlar yo'ga qo'yilgan. Ayni damda polietilenteref-talatni parchalash xususiyatiga ega bo'lgan bakteriya yaratildi. Ammo bu jarayoning tezlik hozircha chet elliklar bilan raqobat qila olmaydi. Yaqin kelajakda bu ishti oxiriga yet-kazamiz, deb o'layman.

– Antibiotiklarning foydali jihatlar o'pchilikk ma'lum, ulardan noo'rin foydanishning zararlarini ham sir emas. "Antibiotik vasvasasi"dan qanday qutulish mumkin?

– Inson mikrobiomini talqin qilish orqali uni turli xastaliklardan saqlashga oid taddiqotlarni bu borada olib borilayotgan o'ta qiziqarli va kelajagi porloq yo'nalishlardan biri, deyish mumkin. Olimlarimiz inson ichagida yashovchi

o'rganish bo'yicha tadqiqotlar yo'ga qo'yilgan.

– Ayting-chi, institutda bevosita inson salomatligi bilan bog'liq qanday ilmiy izlanishlar olib borilyapti?

– Inson mikrobiomini talqin qilish orqali uni turli xastaliklardan saqlashga oid taddiqotlarni bu borada olib borilayotgan o'ta qiziqarli va kelajagi porloq yo'nalishlardan biri, deyish mumkin. Olimlarimiz inson ichagida yashovchi

INSONIYAT TAQDIRINI BELGILOVCHI FAN

– Ayting-chi, institutda bevosita inson salomatligi bilan bog'liq qanday ilmiy izlanishlar olib borilyapti?

– Inson mikrobiomini talqin qilish orqali uni turli xastaliklardan saqlashga oid taddiqotlarni bu borada olib borilayotgan o'ta qiziqarli va kelajagi porloq yo'nalishlardan biri, deyish mumkin. Olimlarimiz inson ichagida yashovchi

mikrobiolarning o'rganish orqali ular asosida turli preparatlari yaratish bilan ham shug'ullanadi. Ana shunday yo'lli bilan yaratilgan dori-darmonlar bugungi kunda dorixona peshtaxtalaridan joy olgan. Masalan, ichak yarasiga sabab bo'luvchi "Helicobacter pylori" deb ataluvchi bakteriya ayni paytda ham davolovchi, ham shu kasallikning o'sishini o'txatib qo'yuvchi vosita sifatida ishlatalmoqda.

– Sayyoramizdag'i ekologik xavf-xatarlarni kamaytirish uchun olimlar ta'limni "biologizatsiya qilish" zaruratin ta'kidlashmoqda. Nega aynan "biologizatsiya?" "Ekologizatsiya" emas?

– Chunki ekologiya organizmlar fundamental xossalaringin o'zini emas, balki bu xossalaring namoyon bo'lishini o'rganadi. Biosiyosat, bioetika, biosentrizm – yangi falsafavi doktrina, biologik xilma-xillikni asrash haqidagi deklaratsiyaning imzolanishi va barqaror rivojlanish jamiyatining paydo bo'lgani ham bu ishlarni amalga oshirishning qanchalik zarurligini ko'rsatadi.

– Tilloarning yangi, ustuvor yo'nalishlari insonlar, xususan, siyosatshunoslar ongida shunday o'zgarishlar paydo qilishi kerakki, davlatlar bilan tabiat o'tasidagi munosabatga riyo qilish eng katta burchga aylanishi lozim.

– Hozirgi vaqtida eski nishonga ta'sir ko'rsatish xususiyatiga ega bo'lgan samaraliroq antibiotiklar ishlab chiqarish ustida ham ish olib borilmoqda. Bir vaqtning o'zida yangi maqsadlar – bakteriya hujayralarining bo'linishini hamda yog' kislotalar biosintezini buzish, metabolizm fermentlarini ingibirlashni o'z ichiga oladi. Ammo bakteriyalar shunday hollarda ham tirkil qolib, aggressiv sharoitga moslashib bormoqda. Bugun ushbu masala dunyo olimlarining hamkorligida, zdulik bilan yechilishi lozim bo'lgan global muammlardan biri sifatida qabul qilingan.

– Ilmiy adabiyotlarda uchraydigan "virulent bakteriyalarini odamlarning

– Mikrobiologiya biologiyaning yirik bir taromo'gi bo'lismiga qaramasdan, nafaqat biologiya

– Hozirgi vaqtida eski nishonga ta'sir ko'rsatish xususiyatiga ega bo'lgan samaraliroq antibiotiklar ishlab chiqarish ustida ham ish olib borilmoqda. Bir vaqtning o'zida yangi maqsadlar – bakteriya hujayralarining bo'linishini hamda yog' kislotalar biosintezini buzish, metabolizm fermentlarini ingibirlashni o'z ichiga oladi. Ammo bakteriyalar shunday hollarda ham tirkil qolib, aggressiv sharoitga moslashib bormoqda. Bugun ushbu masala dunyo olimlarining hamkorligida, zdulik bilan yechilishi lozim bo'lgan global muammlardan biri sifatida qabul qilingan.

– Ilmiy adabiyotlarda uchraydigan "virulent bakteriyalarini odamlarning

– Mikrobiologiya biologiyaning yirik bir taromo'gi bo'lismiga qaramasdan, nafaqat biologiya

– Hozirgi vaqtida eski nishonga ta'sir ko'rsatish xususiyatiga ega bo'lgan samaraliroq antibiotiklar ishlab chiqarish ustida ham ish olib borilmoqda. Bir vaqtning o'zida yangi maqsadlar – bakteriya hujayralarining bo'linishini hamda yog' kislotalar biosintezini buzish, metabolizm fermentlarini ingibirlashni o'z ichiga oladi. Ammo bakteriyalar shunday hollarda ham tirkil qolib, aggressiv sharoitga moslashib bormoqda. Bugun ushbu masala dunyo olimlarining hamkorligida, zdulik bilan yechilishi lozim bo'lgan global muammlardan biri sifatida qabul qilingan.

– Ilmiy adabiyotlarda uchraydigan "virulent bakteriyalarini odamlarning

– Mikrobiologiya biologiyaning yirik bir taromo'gi bo'lismiga qaramasdan, nafaqat biologiya

– Hozirgi vaqtida eski nishonga ta'sir ko'rsatish xususiyatiga ega bo'lgan samaraliroq antibiotiklar ishlab chiqarish ustida ham ish olib borilmoqda. Bir vaqtning o'zida yangi maqsadlar – bakteriya hujayralarining bo'linishini hamda yog' kislotalar biosintezini buzish, metabolizm fermentlarini ingibirlashni o'z ichiga oladi. Ammo bakteriyalar shunday hollarda ham tirkil qolib, aggressiv sharoitga moslashib bormoqda. Bugun ushbu masala dunyo olimlarining hamkorligida, zdulik bilan yechilishi lozim bo'lgan global muammlardan biri sifatida qabul qilingan.

– Ilmiy adabiyotlarda uchraydigan "virulent bakteriyalarini odamlarning

– Mikrobiologiya biologiyaning yirik bir taromo'gi bo'lismiga qaramasdan, nafaqat biologiya

– Hozirgi vaqtida eski nishonga ta'sir ko'rsatish xususiyatiga ega bo'lgan samaraliroq antibiotiklar ishlab chiqarish ustida ham ish olib borilmoqda. Bir vaqtning o'zida yangi maqsadlar – bakteriya hujayralarining bo'linishini hamda yog' kislotalar biosintezini buzish, metabolizm fermentlarini ingibirlashni o'z ichiga oladi. Ammo bakteriyalar shunday hollarda ham tirkil qolib, aggressiv sharoitga moslashib bormoqda. Bugun ushbu masala dunyo olimlarining hamkorligida, zdulik bilan yechilishi lozim bo'lgan global muammlardan biri sifatida qabul qilingan.

– Ilmiy adabiyotlarda uchraydigan "virulent bakteriyalarini odamlarning

– Mikrobiologiya biologiyaning yirik bir taromo'gi bo'lismiga qaramasdan, nafaqat biologiya

– Hozirgi vaqtida eski nishonga ta'sir ko'rsatish xususiyatiga ega bo'lgan samaraliroq antibiotiklar ishlab chiqarish ustida ham ish olib borilmoqda. Bir vaqtning o'zida yangi maqsadlar – bakteriya hujayralarining bo'linishini hamda yog' kislotalar biosintezini buzish, metabolizm fermentlarini ingibirlashni o'z ichiga oladi. Ammo bakteriyalar shunday hollarda ham tirkil qolib, aggressiv sharoitga moslashib bormoqda. Bugun ushbu masala dunyo olimlarining hamkorligida, zdulik bilan yechilishi lozim bo'lgan global muammlardan biri sifatida qabul qilingan.

– Ilmiy adabiyotlarda uchraydigan "virulent bakteriyalarini odamlarning

– Mikrobiologiya biologiyaning yirik bir taromo'gi bo'lismiga qaramasdan, nafaqat biologiya

– Hozirgi vaqtida eski nishonga ta'sir ko'rsatish xususiyatiga ega bo'lgan samaraliroq antibiotiklar ishlab chiqarish ustida ham ish olib borilmoqda. Bir vaqtning o'zida yangi maqsadlar – bakteriya hujayralarining bo'linishini hamda yog' kislotalar biosintezini buzish, metabolizm fermentlarini ingibirlashni o'z ichiga oladi. Ammo bakteriyalar shunday hollarda ham tirkil qolib, aggressiv sharoitga moslashib bormoqda. Bugun ushbu masala dunyo olimlarining hamkorligida, zdulik bilan yechilishi lozim bo'lgan global muammlardan biri sifatida qabul qilingan.

– Ilmiy adabiyotlarda uchraydigan "virulent bakteriyalarini odamlarning

– Mikrobiologiya biologiyaning yirik bir taromo'gi bo'lismiga qaramasdan, nafaqat biologiya

– Hozirgi vaqtida eski nishonga ta'sir ko'rsatish xususiyatiga ega bo'lgan samaraliroq antibiotiklar ishlab chiqarish ustida ham ish olib borilmoqda. Bir vaqtning o'zida yangi maqsadlar – bakteriya hujayralarining bo'linishini hamda yog' kislotalar biosintezini buzish, metabolizm fermentlarini ingibirlashni o'z ichiga oladi. Ammo bakteriyalar shunday hollarda ham tirkil qolib, aggressiv sharoitga moslashib bormoqda. Bugun ushbu masala dunyo olimlarining hamkorligida, zdulik bilan yechilishi lozim bo'lgan global muammlardan biri sifatida qabul qilingan.

– Ilmiy adabiyotlarda uchraydigan "virulent bakteriyalarini odamlarning

– Mikrobiologiya biologiyaning yirik bir taromo'gi bo'lismiga qaramasdan, nafaqat biologiya

– Hozirgi vaqtida eski nishonga ta'sir ko'rsatish xususiyatiga ega bo'lgan samaraliroq antibiotiklar ishlab chiqarish ustida ham ish olib borilmoqda. Bir vaqtning o'zida yangi maqsadlar – bakteriya hujayralarining bo'linishini hamda yog' kislotalar biosintezini buzish, metabolizm fermentlarini ingibirlashni o'z ichiga oladi. Ammo bakteriyalar shunday hollarda ham tirkil qolib, aggressiv sharoitga moslashib bormoqda. Bugun ushbu masala dunyo olimlarining hamkorligida, zdulik bilan yechilishi lozim bo'lgan global muammlardan biri sifatida qabul qilingan.

– Ilmiy adabiyotlarda uchraydigan "virulent bakteriyalarini odamlarning

– Mikrobiologiya biologiyaning yirik bir taromo'gi bo'lismiga qaramasdan, nafaqat biologiya

YURT QAYG'USI

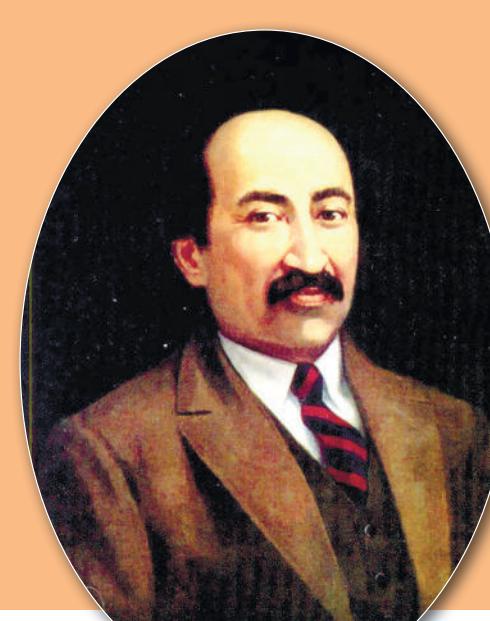
FITRAT – FIDOYI TILSHUNOS

Elni erkka eltmoqni, yurtning yorug' yo'lini ochmoqni o'zlarining aziz umrlariga abadul-oxir badal deb bilgan jadid bobolarimiz mashaqqatli va muntazam faoliyati davomida ma'rifatni, ma'naviyatni va madaniyatni madadkor qudrat, qiyossiz qurol deb hisobladilar. Shuning uchun ham ular alifbo, yozuv, imlo va umuman, til masalalariga favqulodda e'tibor bilan qaradilar. Zotan, o'lkamizda o'tgan asrning boshlarida mazkur masalalar yechimisiz ma'rifat bilan oshno bo'imoqlik, loaqla dunyoga maktab-ma'rifat ko'zi ila boqa bilmoxlik mushkul ish ekanligi ravshan edi. Tabiiyki, maktab-maorif ishlarining samaradorligi uchun ham til borasidagi har xilliklarga barham berish, tilning qoidalari yuzaga keltirish va ularni ta'limga olib kirish kabi bir qancha muhim yumushlar mavjud edi.

Bunday zaruriyatni jadidlar jadal bir tarzda anglab yetdilar, o'zbek tilining rivoji uchun ulkan ishlarni amalga oshirdilar. Shu asosda o'zbek tilshunosligi shakllana boshladi. Bu tilshunoslikning tadrijiga xizmat qilgan bir qator jadid olimlarining tilshunoslik merosi o'zbek tili ilmida anchayin keng o'rganilgan, Abdurauf Fitratning tilshunoslik merosini juda batatsil tadqiq etgan professor M.Qurbanova qayd qilganiday, "hozirgi o'zbek tilshunosligi fani asrimizning 20-yillarda vujudga kelgan bo'lib, unga Abdurauf Fitrat va uning zamondoshlar Elbek, Munavar qori, Qayum Ramazon, G'ozi Olim, Sh.Zunnunlar tamal toshini qo'ygan edi. Ular tomonidan yozib qoldirilgan nobob asarlari hozirgi tilshunosligimizning sarchashmalaridir".

Alohiда ta'kidlash lozimki, Fitrat o'z davridagi asosiy diqqat-e'tiborda bo'lgan barcha lisoniy muammolarning muhokamalarda o'zining aniq, ilmiy assoslari va ochiq fikr-mulohazalarini bilan ishtirok etgan, zamonning kun tartibida chirsillab turgan til va til bilan bog'iqliq masalalar bo'yicha zalvorli fikrlarini bayon etgan, ko'plab maqola va risolalarini e'lon qilgan. Fitrat u yoki bu munozarachi bilan til borasida bahsga kirishar ekan, til ilmiling zukko bilimdoni sifatida inkor etib bo'lmaydigan xolis ilmiy dalilar bilan o'z fikrlarini asoslaydi. O'z davridagi aksar ziyojolar tomonidan turli shakkarda bayon qilingan "tilimizni arab-fors unsurlari dan tozalashning imkonsizligi" borasidagi juda keskin da'volarning zamini bo'sh ekanligini ko'satib beradi. Masalan, Fitrat 1919-yildagi "Tilimiz" nomli maqolasida e'tirozchilarining "turkcha arab, fors tillaridan qutulolmas, chunki, tilimizda ko'p narsaning oti yo'qdin" qabilidagi iddaolariiga shunday javob qiladi: "Javobimiz: bu so'zdan tilagingiz nimadir? Shul choqda tilingizdagi arab, fors so'zlarini turkchasi topilmaydur demoqchi bo'lsangiz, so'zingiz yanglishdir. Turkchani bilmas ekansiz. O'rganing. Hozirgi so'zlarimizdagi arabcha, forschalardan bir nechasi uchun turkcha topilmaydir, desangiz to'g'ridir. Biz ham ularni chiqarmoqchi emasiz. Unlarni olurmiz, lekin o'zimizni qilurmiz. Turkchalashtirurmiz. Qoidaning turkchasi yo'qdur. Sarfningda turkchasi topoqlamadik. Ikkisin dahil olurmiz. Lekin, siz kabi qavodi sarfiya demasdan, sarf qoidalari dermiz. Chunki ilmiy istilohlarining turkchasi yo'qdir. Kim dedi buni? Shamsning turkchasi quyoshdir. Kavokibning turkchasi yulduzlardir. Manorning turkchasi olov, o'tdir. Sahobi munavvar – yorug' bulut, handasa – o'ichov xat chiziq, zoviya – burchak, puchmoqdir. Kavokibi sobita – turg'uchi yulduzdir. Kavokibi zu zanb – quyruqli yulduzdir".

Fitrat mazkur maqoladagi fikrlarini noto'g'ri talqin qila boshlagan ayrim "tilshunos"larga ayni sarlavhali boshqa maqola bilan javob bergan, maqsadining mag'z-u mohiyatini ikki karra ikki to'rtday aniq bayon qilgan. Uning ushbu so'zlaridagi bir qadar og'rig'-u o'kinchini ilg'ammaslik mumkin emas: "Men turk ulusig'a o'z boshli (mustaqil) bir til va shu tilda yozilgan "ilm" istayman. Turchaning boylig'i, kengligi va to'lg'unlig'ini bilganim uchun bi ishni qulay deb ishonaman. Tilimizning o'z boyligi (mustaqil) bo'lib turushi uchun gaplarga va yozuvlarimiz aro' kirib qolgan yot so'zlarining o'zbekchalarini ilkimizdan kelgancha oxtarib topib ishayl(l)ik. Tilimizdag'i yozilgan "bilim"ni ko'rmak uchun "ilmiy istilohlar" dedigimiz "bilim so'zlarini"ning ham ilkimizdan kelgancha turkhalarini topib olmoq yo'linda tirishmakni har bir turk yozuvchisi uchun "vojib" deb bilaman. Turkchasi topilmagan so'zlar va

gabul etmak xayollari bilan ovora bo'ldiq. Tilimizni shunga to'g'ri yurg'uzmoq uchun unumsiz tirishdir. Bu xayollarning ularning qolsun, biroq turkchaning buyrug'i ostinda kirib qolsun; boshqacha turli aytkanda, Fransa (Fransiya)da yashag'an bir turk kabi bo'lundig' turkchaning qonunlariga bo'yunsunib yashasun; turkchada turg'an bir fransuzdek "kapitulatsion" asrori ostida turmasun". Uning bu va boshqa qaydlari bilan tanishganda, olim zabardast tilshunos sifatida o'zbek tilining sofligi va rivoji uchun nechog'lik muntazam qayg'organligiga, mazkur masalaga chinakam ilmiy mantiq va teran hassosiyat bilan yondashganligiga guvoh bo'lish mumkin.

Mahmudxoja Behbudiyning haqiqiy izdoshi va shogirdi, ma'rifatchi Hoji Muin 1918-yilning 20-avgustida "Mehnatkhalar tovushi" gazetasida bosingan "Til masalasi" nomli maqolasida ko'nglida bir oq'riq bilan quyidagi gaplarni aytgan: "Biz turkcha qoidalarni bilmaganlari uchun hozirgi mirzo va tarjimon birodalarimizni ayblay olmaymiz, alar ba to'g'rida ma'zurdirlar. Chunki ular va bizlarning hech qaysimiz muntazam maktablarda o'qub chiqmag'on. Til qoidalarning ta'limi muntazam maktablarda bo'ladirk, munay maktablar hanuz Turkistonimizda ochilg'on emas. Hozirgacha davom etib kelgan yangi maktablarimizda bo'lsa, turkiy tilimizning serif va nahvi o'qtulua boshlag'oni yo'q. Bizning turkiy tilimiz ishlanmag'on bir til bo'lib, muning serif va nahvig'a oid hanuz biror turli risola bilib chiqg'on emas. Bizning muallini afandilarimiz til qoidalarni yaxshi bilmaydirlar, ushbu kungacha ba'zilari tarafindan yozilg'on maktab kitoblarindan ma'lumdir".

Bu gaplardan ochiq ko'rinib turbidiki, davrning aksariyati ma'rifatparvarlarini chinakam milliy til asoslariga tayangan grammaticaga bo'lgan ehtiyojni chuqur anglab yetganlar va shuning uchun ham shunday grammatica yaratish zaruriyatini kun tartibiga qo'yganlar. M.Qurbanova alohida ta'kidlaganidek, "A.Fitratning o'zbek tilshunosligi tarixida eng katta xizmatlaridan yana biri uning o'zbek tili milliy grammaticasiga asos solganligidir. 20-yillarda o'zbek tiliga doir asarlari juda ozchilki tashkil qilar edi. O'sha vaqtida maktablar ona tili sifatida usmonli turk tili o'rgatila boshlagan va tilimiz grammaticasi ham o'sha til grammaticasi ta'sirida qolgan edi. Ana shunday sharoitda A.Fitrat tilimizning o'z tabiatidan, o'ziga xos qonuniyatlardan kelib chiqqan holda milliy grammaticaka yaratdi".

Ma'lumki, Fitratning bu milliy grammaticasi "O'zbek tili qoidalari to'g'rusida bo'raqsiz" deb nomlangan bo'lib, uning birinchi kitobi, ya'ni "Sarf" 1924-1930-yillarda olti marta, ikkinchi kitobi, ya'ni "Nahv" shu yillarda besh marta qayta nashr qilingan.

Fitrat 1921-yil Til va imlo qurultoyida so'zlagan nutqida "Chig'atoy gurungi" atrofida to'plangan kishilarning ilgari surʼan til bilan bog'iqli fikrlarini umurlashtirish ekan, quyidagilarni alohida ta'kidlagan edi:

"Tilimizning adabiyligi arabiylidka emas, o'zidir, shuni tizgizmak kerak... Tilimizning qoidalarni totorchcha yoxud usmonlicha qoida kitoblarindan emas, tilimizning o'zidan olmoq kerak. Shuning uchun xalq og'zida yurgan so'zlarni, xalq adabiyoti bo'lg'an ertaklar, maqollar, la-parlarni yig'ib teksirmak kerak. Adabiyot yig'ib chilqib bo'lg'an uchun yozu(v) qo'llari, imloni tuzamatkerni.

Chinakam ma'rifatparvar bobomiz Fitrat o'zining "O'zbek tili qoidalari to'g'rusida bir tajriba" asarining birinchi kitobi bo'lmish "Sarf"ning muqaddimasi sifatidagi "Bir-iki so'z"ida taassuf bilan: "Butun turk dumyosi uchun "bir yalpi til"

tamoman o'ziga xosligini ko'rsata olgan to'lg'ini bir nazariyadir.

Fitratning kesim va uning gapdag'i maqomi haqidagi fikrlari alohida diqqatga sazovor, uni aslo chetlab o'tib bo'lmaydi. U 1924-yilda nashr etilgan "O'zbek tili qoidalari to'g'rusida bir tajriba. Ikkinci kitob: "Nahv" asarida "bosh so'zlar"ni tavsiflar ekan, egadan oldin kesimni tu-shuntridi. Qushlar bog'da ertalab...; Cho'pon yaqinda yaxshi bir she'r... kabi "so'z qo'shim"lari gap bo'la olmasagini, ulardan tugal o'y anglashilmasligini aytadi. U yozadi: "Bularni tugatmak, gap qilmoq uchun birinchisiga sayraydir, ikkinchisiga yozdi so'zlarini qo'shib: 1.Qushlar bog'da ertalab sayraydir. 2.Cho'pon yaqinda yaxshi bir she'r yozdi, deymiz, anglatmoqchi bo'lganimiz o'yini tugallatamiz. Gap tulgaladir, so'z kesiladir. Gapning tamomlanib, so'zning kesilgani shu sayraydir ham yozdi so'zlarini bilan bo'ldi. Shuning uchun yuqoridagi iki gapning oxiridagi yozdi, sayraydir so'zlariga "gapning kesim so'zlar" ni sodacha "kesim" deymiz. Gapda so'zlarining oxirig'a kelgan, o'z kelishi bilan so'z qo'shimini gapka aylantirgan so'z – "kesim" so'zdir". Ko'rinib turganiday, Fitrat so'zlar qo'shilmasining gap bo'lismida kesimning mazmuniy-mantiqiy jihatdan hal qiluvchi amayitga molik ekanligini, garchi bugungi zamona naviy grammatik tushunchalar asosida bo'lmasa-da, alohida ta'kidlagan, ayni "kesim" terminini behad topqirlik bilan yasagan (kes+im) va qo'l-lagan birinchi o'zbek tilshunosidir.

Hatto muayyan mulohazalar bilan egani gapdag'i absolyut hokim bo'lak deb hisoblagan A.G'ulomovday ulkan o'zbek tilshunosini ham kesimning amayitga haqida mana bunday yozgan: "Kesim gapning yuushtiruvchi markazlaridan biridir; u hukmni keltirib chiqaruvchi eng muhim bo'lak bo'lganligidan gapning asosiy mazmunini, xarakterini u belgilaydi... Gap tushunchasi kesim tushunchasi bilan juda zinch bog'languandir... Har bir sof fe'l bir gapni tug'diradi, chunki bunda subyekt ham ifodalangan bo'ladi. Bir so'z tusidagi butunlik gapning eng sodda formasidir".

Fitrat mantiq va mantiqchilarining qarashlaridan to'la xabaror olim sifatida mantiq ilmi yoki gapning aktual bo'lak-nishi bilan bog'iqli talqinlarni ham tasavvur qilgan. Shuning uchun ham u o'y yoki hukmning zehniy bir gap ekanligini, uning ham bo'laklarini mayjud bo'lishini, eski mantiqchilarcha birinchi bo'lak "mavzu", ikkinchi bo'lak esa "mahmul" deylishini, mavzu' ko'proq egaga, mahmul esa kesimga to'g'ri kelishini, ammo bu hamma vaqt emasligini yaxshi bilgan. Fitrat ana shu haqiqatlarini bilgani uchun shunday ilmiy asosni behad terul xulosa qiladi: "Demak: nahv kitoblarida ko'rganimiz "gap (jumla)" "kim, nima" to'g'risida aytilsa, shu ega bo'ladir" degan ta'riflar o'ylovga (ya'ni zehniy gaplarga) ko'ra to'g'ri bo'lsa ham, tilidagi gaplarga ko'ra yanglishdir. Chunki gap kimning, nimaning to'g'risida aytilsa, shu "kim-nima" o'yning (mantiqcha ayt-kanda, hukmning) mavzu'i bo'ladir. Biroq har vaqt tilidagi gapning ega so'zi bo'lmaydir. Biz mana shunga tayanib, ega, kesim so'zlarini ta'rif qilganda, yangiliq yasadiq. Boshda egani emas, kesimni ta'rif etdik. So'ngra "kesim kim-nima" to'g'risida aytilsa, shu egadir" dedik".

Ziyarak tilshunos, hasso sintaksische Fitrat gapdag'i kesim va egadan boshqa bo'laklarini "to'ldirg'ich so'zlar" nomi bilan tavsiflagan va uning mohiyatini oshib bergan, bunda hozirgi tilshunoslikdagi gapning ikkinchi darajali bo'laklarini semantik jihatdan yanada chiqurroq, hijjalab tasvirlangan. Zamoning sintaksisida ham har qanday tadqiqotchingi doimiy diqqat markazida bo'lgan gap bo'laklarining tushib qolishi, gapning uyushiq bo'laklarini kabi masalalar, gap turlarining qurilish jihatlari, ayni paytda bu qurilish bilan bog'iqli holatda turg'ulashgan va namoyon bo'ladigan gapning ma'no-mazmuniy turlari benihoya o'ziga xos bir tarzda yoritilgan.

Qissadan hissa shuki, Abdurauf Fitrat o'tgan asrning boshlarida o'zbek ilmiy tilshunosligining mustahkam assoslarini yaratishday qutlug' ishga munosib hissa qo'shang, bu ishning sarkoralaridan bo'lgan atoqli tilparvar, chin vatanparvardir.

**Nizomiddin MAHMUDOV,
O'R FA O'zbek tili, adabiyoti va
folklori instituti direktori,
filologiya fanlari doktori,
professor**

XOTIRA AZIZ

(Davomi. Boshlanishi o'tgan sonlarda).

Abduxayirov Abdubakr – 1900-yili Samarqand shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" aksilinqilobiy tashkiloti a'zosi. Hibsga olinganga qadar oglovchilar Jamiyatiga a'zosi bo'lgan. O'z uida aksilinqilobiy yig'inlar yushtirib, Sovet hokimiyatiga nisbatan norozilik kayfiyatini ifoda qilganlikda ayblangan. Unga 10 yil qamoq jazosi berilgan. Jazo muddati 1937-yil 17-sentyabrdan hisoblangan.

Jo'rabo'yev To'laboy – 1883-yili Samarqand shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" aksilinqilobiy tashkiloti a'zosi. 1921-1926-yillarda tashkilot topshirig'i bilan Sovet apparati buzilishiga olib kelgan aksilinqilobiy yig'inlarda qatnashganlikda ayblangan. 10 yil qamoq jazosiga hukm qilin-gan.

QATAG'ON QURBONLARI

Faxriddin Rojij Nasriddinovich – 1878-yili Samarqand shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" aksilinqilobiy tashkiloti a'zosi. Qamalgunga qadar o'qituvchi bo'lgan. Aksilinqilobiy yig'inlarda ishtirok etganlikda ayblangan, 10 yil qamoq jazosiga hukm qilingan. Jazo muddati 1937-yil 12-sentyabrdan hisoblangan.

Shakuriy Abduqodir – 1875-yili Samarqand shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" aksilinqilobiy tashkiloti a'zosi. Hibsga olingunga qadar non kontorasiда xizmatchi bo'lgan. O'z uida milliy, aksilinqilobiy yig'inlara tashkil etib, Sovet hokimiyatiga qarshi targ'ibot olib borganlikda ayblangan. 10 yil qamoq jazosiga hukm qilingan. Jazo muddati 1937-yil 17-sentyabrdan hisoblangan.

Saidov Mullo Husayni – 1897-yili Kattaqo'rg'on shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" aksilinqilobiy tashkiloti a'zosi. 1932-yili O'zSSR Jinoyat kodeksining 66 va 175-moddalariga ko'ra 5 yil qamoq jazosiga hukm etilgan. Qamalgunga qadar aniq mashq'uloti bo'lmagan. U 500 kishidan iborat bosmachilar to'dasini tashkil etganlikda ayblangan, 10 yil mehnat tuzatuva lageriga hukm qilingan. Jazo muddati 1937-yil 1-oktyabrdan hisoblangan.

Hiroyatbekov Inoyat – 1897-yili O'zSSR Kattaqo'rg'on shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" aksilinqilobiy tashkiloti a'zosi. Hibsga olingunga qadar nonvoxonada hisobchi bo'lgan. Bosmachilar to'dasini tashkil etganlikda ayblangan. 10 yil mehnat tuzatuva lageriga hukm qilingan. Jazo muddati 1937-yil 20-sentyabrdan hisoblangan.

Boymatov Hikmatilla – 1895-yili Pop qishlog'da tug'ilgan. "Milliy ittihod" aksilinqilobiy tashkiloti a'zosi. O'zSSR IIIXK Namangan shahar bo'limi 3444-soniylu avyob ishi bo'yicha otuvga hukm qilingan. Dastlab 1934-yilli sotsialistik mulknai talon-taroj qilgani uchun u 5 yil qamoq jazosiga hukm etilgan. Qamoqqa olingan vaqtida kolxozi raisi bo'lgan. Kolxozi raisi lavozimidan foydalanan quloglarni yashirganlikda, kambag'allarni kolkozdan haydashda ayblangan.

Odiyov Ilhom – 1888-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" va "Milliy istiqloq" aksilinqilobiy tashkilotlari a'zosi. Hibsga olingan vaqtida o'qituvchi bo'lgan. U o'quvchilar va o'qituvchilar orasida aksilinqilobiy targ'ibot olib borib, partiya va hukumat rahbarlari sha'niga bo'hton qilganlikda ayblangan. 10 yil muddatiga mehnat tuzatuva lageriga hukm qilingan. Jazo muddati 1937-yil 26-avgustdan hisoblangan.

Saidjonov Yunusboy – 1877-yili tug'ilgan. "Milliy ittihod" aksilinqilobiy tashkiloti a'zosi. Qamalgunga qadar aniq mashq'uloti bo'lmagan. Aholi orasida aksilinqilobiy, millatchil targ'ibotini olib borganlikda, xalq dushmanlarini maqtaganlikda ayblangan. O'zSSR Jinoyat kodeksining 66-moddasi 1-bandiga ko'ra 10 yil qamoq jazosiga hukm etilgan. Jazo muddati 1937-yil 1

TARANNUM

Vatanparvarlik tuyg'usini yosollarimiz qalbida yanada kamol toptirish yo'lida adabiy, ma'naviy-ma'rifiy kechalarining o'z o'rnii bor. Barcha jahada yakdillik, maqsadlar mushtarakligi, ezuq ishlar yo'lida birlashish har birimizning oldimizdag'i zaruriy vazifalardan biriga aylanib bormoqda.

2023-yilda Prezidentimiz tashabbusi bilan tinchlik va osoyishtalikni asrab-avaylash, el-yurt farovonligi uchun safarbarlik, vatanparvarlik, mardlik va jasorat singari ezuq fazilatlar aks ettirilgan "Vatan manzumasi" nomli dastur tayyorlanib, jamoatchilik e'tiboriga havola qilingan edi.

"VATAN MANZUMASI" VILOYATLARDA

Mazkur adabiy-ma'rifiy kecha Qurolli Kuchlar tizimida olib borilayotgan islohotlar tufayli yurtimizda shakllangan "Xalq bilan armiya – bir tan-u bir jon" degan ezuq an'anani, ayniqsa, ijodkorlar va harbiy xizmatchilar orasida yakdillikni yanada mustahkamlash, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik va milliy qadriyatlarimizga hurmat ruhida tarbiyalashga xizmat qilishi bilan katta ahamiyatiy ega. Dastlab poytaxtimizdagi "Turkiston" saroyida o'n kundan ziyod uzluksiz namoyish etilgan ushbu adabiy dastur keng jamoatchilikning taklifiqa ko'ra, respublikamizning barcha hududlarida tomoshabinlarga taqdirm qilingan edi.

Shundan so'ng "Vatan manzumasi" dasturi an'anaviy tus olib, joriy yilda ham yanicha ko'rinish, original ijodiy yondashuvlar asosida muxisillariga taqdim etildi. Yurtimizda tinchlik va osoyishtalikni asrab-avaylash, el-yurt farovonligi uchun safarbarlik, Vatanni sevish, mardlik va jasorat singari ezuq fazilatlar ulug'langan bu galgi dastur ham ziyojolar, yoshlar, harbiy xizmatchilar, talabalar, maktab o'quvchilar va boshqa ko'p sonli tomoshabinlarning olqisiga sazovor bo'lmoxda. Zotan, unda bugungi osoyishtay hayot, yurtimizdag'i ijtimoiy barqarorlik va hamjihatlikning ahamiyati yorqin she'riy-musiqiy kompozisiyalari orqali o'z ifodasini topgan. Ayniqsa, Vatan oldidagi burchini da etish chog'ida mardonha halok bo'lgan harbiylarning porloq xotirasiga ehtirom, davlatimiz tomonidan ularning oilasi va farzandlariga qaratilayotgan e'tibor ham o'z aksini topganligi ushbu dasturning ta'sirchanligi va tarbiyaviy ahamiyatini kuchaytirishga xizmat qilgan.

Shuningdek, dastur davomimda mard va jasur askarlarning ona Vatanni asrab-avaylash haqidagi arslonning na'tasidek jaranglaydigan hayqiriqlari, "Alpomish qaytdi eliga" kompozitsiyasi davomida chor atrofdan sahnaga alpqomat yigitlarning chiqib keliши ham tomoshabinlarga kuchli emotsiyonal ta'sir ko'ssatmoqda. Taniqli shoirlarning Vatan va ona xalqqa sadoqat tuyg'usi ifodalangan she'rlarini ijodkor yoshlar qalbdan his qilib, jo'shib o'qigani ham tadbir ishtirokchilarini to'qinlantirib yuborganiga guvoh bo'ldik. Dastur mazmun-mohiyatiga mos ravishda tanlangan elparvarlikni madh etadigan qo'shiqlar ham uning saviyasini oshirishga xizmat qilganini ham alohida ta'kidlash lozim.

Joriy yilning mart oyida "Turkiston" saroyida bir haftadan ziyod turli sohalar vakilari, yoshlarga namoyish qilingan ushbu dastur ijodkorlari ayni kunlarda hududlarda ijodiy safarni davom ettirishmoqda. Shu kungacha Toshkent, Sirdaryo, Jizzax, Samarcand, Navoiy viloyatlarda muvaffaqiyatli namoyish qilinib, tomoshabinlar tomonidan olqishlar bilan kutub olindi.

Ma'mura ZOHIDOVA,
Yozuvchilar uyushmasi a'zosi

O'LMAS JAMOL TAVALLUDINING 90 YILLIGI

TOJIKISTONNING URGUTLIK FARZANDI

"Chor devon" sohibi", "Zullisonayn shoir", "Ikki chaman bulbuli", "Tojikistonning urgutlik ardoqligi farzandi...". Bu kabi ta'rif va e'tiroflar yaqinda Samarqandning so'lim Urgut shahrida bo'lib o'tgan adabiy-ma'rifiy tadbirda qayta-qayta tilga olindi.

U bundan 90 yil muqaddam – 1934-yilning 17-may sanasida Urgut shahrida tug'ildi. Oilada dastlab ko'p yo'qotishlar bo'lgani sabab bolaga O'lmas deb ism berishdi. Otasi Jamol nonvoy, onasi Mehriniso baxtiga u sog'iom va durkun bo'lib voyaga yeta boshladи. Maktabga bordi. Zukko va tiryakligi bilan tezda ko'zga tashlandi. U har jihatdan peshqadam bo'lsa-da, g'oyatda kamtarin, jo'rajon, mehribon edi sindoshlariga...

Nimadir sabab bo'lib, Jamol nonvoy oilasi Tojikiston poytaxti Dushanbe shahriga ko'chadi. Yangi shahar, yangi maktab, yangi sindoshlar...

Tojikistonlik mashhur o'zbek shoiri, jamaot arbobi O'lmas Jamol tug'ilib o'sgan xonadonda boshlangan adabiy-ma'rifiy tadbirda ishtirok etarkanman, xayolimdan dastlab kechganlari shular bo'ldi. Ha, u olis Dushanbeda yashab, har qancha nash'u namo topgan esa-da, mazkur mo'jazgina xonodon va una bog'liq armonli-tottli xotiralardan aslo ayro tushmagan. Shoir iborasi bilan aytganda bu xotiralar una suyanich tog'lar, qoyalar bo'lib ortidan ergashib yurgani muqarrar.

Ko'zimga nur oldim chaqmoqlaringdan, Qushlaring sasidan qalbimga surur.

Sofikni o'tindim buloqlaringdan, Tog'laring anglatdi neligin g'urur...

O'lmas Jamol tavalludining 90 yilligiga bag'ishlangan adabiy-ma'rifiy tadbirda ko'plab shoir-yozuvchilar, adabiyotshunos olimlar, tojikistonlik mehmomonlar, Urgut tuman jamoatchiliqi vakillari,

o'quvchi va talabalar hamda shoiring oila a'zolari qathashdi. Tadbir shoir tug'ilgan xonadonda boshlanib, shoir xotiras yodga olindi, uning ismi-sharifi bitilgan barelyef ochildi. Shoiring ruhi pokiga bag'ishlab Qur'on oyatlari tilovat qilindi.

Shundan so'ng O'zbekiston va Tojikiston davlatlari o'tasidagi do'stlik aloqalarining amaliy ifodasi sifatida bunyod etilgan 154-sonli umumta'lim maktabida tadbir davom etdi.

Ma'lumki, O'lmas Jamol "Surur", "Masrur", "Manzur", "Ma'mur" nomli aruziy majmualar, ya'ni "Chor devon" yaratgan. Bu borada mumtoz she'riyatimiz an'analarni muvaffaqiyati davom ettirgan ijodkorlardan edi. Shoir devonlaridan o'rın olgan g'azallardan yuzga yaqini kuyga solingen. Faxriddin Umarov, Kamoldiddin Rahimov, Jo'rabeck Murodov, Jo'rabeck Nabihev, O'rinnbek Hamda-

mov, Ozodbek Nazarbekov kabi mashhur hofizlarimiz tomonidan ijro etilgan mazkur qo'shiqlar xalqlarimiz ma'naviy mulkiga aylangan. Adabiy-ma'rifiy tadbirda O'lmas Jamol she'rlari asosida yaratilgan qo'shiqlardan namunalar ijro etildi. Ayniqsa, uning "O'zbekiston o'g'lidurman, tojigim gufto pisar..." deb boshlanuvchi shir-u shakar yo'nalishida yozilgan qasidasi tadbir qatnashchilarida katta taassurot qoldirdi.

Az qadim o'zbeg-u tojik – et bilan tinoq erur, Qon-qarindoshlik shiorash, qo'lida bayrog erur, Bir-birin mehmonga chorlab, yo'lida mushtoq erur, Toqati hijron nadord, vasliga chanqoq erur, Ushbu do'stlik har qadamda topgusi fath-u zafar. Orziqul ERGASH

DO'STLAR DIYDORI

Kuni kecha O'zbekistonning Tojikistondagi elchixonasida bir guruh ziyojolarimiz ishtirokida o'tkazilgan tadbir "Vatandoshlar" jamoat fondi, O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi hamda "Zakovat" intellektual o'yini tashkilotchilar hamkorligida tashkil etildi.

Muhtasham elchixonamiz binosida tashkil etilgan "Zakovat" intellektual o'yinida faol qatnashgan olti jamoa orasidan Tojikistonda o'zbek tilida nashr etilayotgan "Xalq ovozi" gazetasining yosh xodimlari g'olib bo'ldi.

Biz bu o'yinni O'zbekiston televideniyesi orqali ko'rib, unda qatnashishni orzu qilib kelardik, – deydi g'olib jamoa sardori Zuhiddin Umarov. – Mana endi nafaqat qatnashish, balki g'alaba qozonishga ham tuyassar bo'ldik.

O'zbekiston Qahramoni, O'zbekiston va Tojikiston xalq artisti Munojat Yo'lchiyeva hayoti va ijodiga bag'ishlangan Mamlatxon Ulashevaning "Munojat" deb nomlangan kitobi taqdimoti ham ikki xalq ziyojolarisi ishtirokida davraga yanada fayz bag'ishladi.

Kitob taqdimoti Tojikistonda o'tkazilishi men uchun haya-jonli kechdi, – deydi Munojat Yo'lchiyeva. – Chunki keyingi

yillarda yurtimizda yuksak e'tibor berilayotgan maqom san'ati har ikki xalq uchun ham qadrlidir. Kitob taqdimotiga tojikistonlik maqom ustaları, ijodkor ziyojolar kelishgani esa men uchun ham, shogirdim Mamlakat uchun ham quvonlar bo'ldi.

Ishtirokchilar uchun Munojat Yo'lchiyeva, Og'abek Sobirov, Mardon Mavlonov tomonidan o'zbek va tojik tillarida kuylangan qo'shiqlar davrarga o'zgacha shukuh ularashdi.

Tadbir yakunida O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi hamda "Vatandoshlar" jamoat fondi tomonidan elchixona muzeyi va Dushanbe shahridagi 103-sonli o'zbek maktabi uchun kitoblar va esdalik sovg'alarini tuhfa etildi.

O'zbekiston Respublikasining Tojikistondagi Favqulodda va muxtor elchisi Ergash Shoisamatov yig'ilganlarga minnatdorlik bildirib, bu tadbirda davomida Tojikistonning turli joylarida nishonlanayotgan, Tojikistonda yashab o'zbek tilida ijod qilgan taniqli g'azallavus shoir, do'stlik kuchisi O'lmas Jamol tavalludining 90 yilligiga tantanalariga ularin ketishida ramziy ma'no borligini bildirib o'tdi. Zero, shoiring o'zi yozganidek:

Ikki tilda so'zlaguvchi bir elim yobad kamol, Xizmatashro az dil-u jon mekunad O'lmas Jamol.

Mansur JUMAYEV

poshikastalar do'konga otlanarkan, azbaroyi yuponlik vajhidan bior boyvuchcha qo'shnihsidan "abaya"larini ijara organimi, degan ishtibok ham yo'q emas.

Xo'sh, taniqli insonor shaxsiy hayotining ikir-chikirigacha erinmay muhokama qiladigan, yarim kechasi shirin uqyusidan kechib, "falonchi falonchingi surriydi, aldasa Xudo ursin!" degan qasam aralash post qo'yadigan bedor, jonsarak analitiklar nega jim? O'zini xalqar, millatparvar ko'satishtiga mohir jigarso'xta blogerlar qaysi oshiyoni balandda nima-ning chamasida ekan!?

Bu kabi sharmandalikka ziyojolar qarshi turib, qat'iy e'tiroz bildirmasa, mahalla oyoqqa turmasa, bundan ham battarraq tomoshalor bo'lmaydimi? Oila va xotinqizlar qo'mitasi, Din ishlari bo'yicha qo'mita vakillari bu holatga nega munosabat bilishmayapti?

"Umika shop" do'konining ijtimoiy tarmoqlarida sahifasida aytlibishicha, savob olish niyatida narxlar o'n karra pasaytilgan... Agar niyatlar ezgu va xolis bo'lsa, narx-navo doim arzon tutib turilsa bo'lmaydimi?

Yana bir savol. Bu kabi holatlarini tasvirga olib, tarqatishdan savobtalab do'kondor qanday manfaat ko'radi? Chegirma ham, to's-to'polon ham qora pia uchunmi?

O'tgan yillar davomida doshqozonda pishgan tekin oshni, avtosolonda anqoga shafe shartnomani, bozordagi "Elga xizmat" rastasidagi arzon kartoshka-piyozni, covid mavsumida sarimosqiyozni talagan olomon qachondir kitob talasharmikan? Menimcha, bizga faqat ana shunday talomon yarashadi!!!

Muyassar IBROHIMOVA, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

TEKIN BO'LSA... GULMIX YUTAMIZMI?

ZARDA

Taxminan bir oy oldin ijtimoiy maqolalarda qardosh qozoq yigit o'zbek xalqining olijanob va mardligi chegara hududlarimizni suv bosgan chog'i ko'satgan amaliy ko'magida yaqqol bilindi, degan e'tirofidan faxr-ifxitoy tuyg'ularini tuygan edik...

Ammo, misqollab yig'ib, botmonlar sochasan, deganlaridek bag'irkeng eliminizing ana shunday insoniy fazilat baxsh etgan sururni kuni kecha bir to'da lattaparast xotinlar olomoni ko'satgan tomosha sedek yuvib ketdi. Axir, internet, ijtimoiy tarmoqlar dunyoning chekka bir burchagida ro'y berigan har qanday hodisani o'zining manfaati nuqtai nazardan butu afkor ommaga kaftedek ko'satadigan vosita bo'lsa...

O'zbek tiliga "Xarid vasvasasi" deb tarjima qilingan "Shopogolik" filmida qahramon qiz xarid qilishga mukkasidan ketib, hatto bank krediti evaziga bo'lsa ham kiyim-kechak so'tib olishdan o'zini to'xtatolmay qoladi. Natijada qarzga botib, nochor ahvola tushdash. Shifokorlar unga "shopogolizm" tashxisini qo'yishadi. Psixologlarning ta'kidlashicha, bu dardi bedavo yolg'izlik va depressiya paytida o'zini yupatish, taskin berish uchun qilinadigan harakat ekan.

Kuni-kecha ijtimoiy tarmoqlarda chegirma e'lon qilingan kiyim do'konida xotinqizlar ishtirokida odam uyaladigan darajada ur-yiqt yuzaga kelgani tasvirlangan video tarqaldi. To's-to'polonda jon-jahdi bilan tilvasada o'zini "Umika shop" do'konini ichkarisiga urayotgan o'zbek ayollarini ko'rib hayratdan yoha ushlaysiz. Kishining bu qadar vasvasaga tushishiga nima sabab bo'lishi mumkin? Yo'qchilikmi? Ongsizlikmi? Ko'zi ochlikmi? Nima?!

Bosh muharrir:
Iqbol Mirzo

Bosh muharrirning birinchi o'rinosari:
Humoyun Akbarov

Navbatchi muharrir:
Gulchehra Umarova

Sahifalovchi:
Erkin Yodgorov
Nigora Tosheva

Tahririyatga yuborilgan maqolalar muallifiga qaytarilmaydi va ular yuzasidan izoh berilmaydi.

Gazeta 2023-yil 26-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 195115 raqam bilan ro'yxatga olingan.

Kirill yozuvidagi addadi – 6291
Lotin yozuvidagi addadi – 11962
Media kuzatuvchilar – 12873

Buyurtma: G – 540.
Hajmi: 4 bosma taboq, A2.
Nashr ko'satkichi – 222.
Tashkilotlar uchun – 223.

1 2 3 4 5 6